

Kültürlerarası Duyarlılık ve Birlikte Yaşam

Prof. Dr. Kezban ÇELİK

Editörler

Prof. Dr. Şevkat BAHAR ÖZVARIŞ

Uzm. Psk. Türküler ERDOST

Avrupa Birliği
Sivil Koruma ve
İnsani Yardım

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

HACETTEPE
ÜNİVERSİTESİ

KÜLTÜRLERARASI DUYARLILIK VE BİRLİKTE YAŞAMA

“Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi”

ODAK GRUP TOPLANTILARINA İLİŞKİN DEĞERLENDİRME RAPORU

Prof. Dr. Kezban ÇELİK
TED Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü

Ankara 2018

Bu yayın, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM) tarafından "Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi" kapsamında hazırlanmış ve basılmıştır.

Her türlü yayın hakkı Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM)'a aittir. Kaynak gösterilmeksizin alıntı yapılamaz; her hakkı mahfuzdur.

"Bu doküman Avrupa Birliği'nin mali desteği ile yürütülen insani yardım faaliyetlerini kapsamaktadır. Burada ifade edilen görüşler, hiçbir şekilde, Avrupa Birliği'nin resmi görüşlerini yansıtmamaktadır ve Avrupa Komisyonu dokümanın içerdiği bilgilerden herhangi bir şekilde sorumlu değildir."

ISBN: 978-605-83315-5-6

Baskı: UZERLER Matb. Rek. Turz. San. ve Tic. Ltd. Şti.
T.Güneş Bulvarı Selin İş Merk. No:22/26 Çankaya/Ankara
Matbaa Sertifika No. 13654

ÖNSÖZ

Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HÜKSAM) olarak Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ile, 2015 yılından bu yana, *“Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi”*ni yürütmekteyiz. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)’den teknik destek, ECHO Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları’ndan ise finansal destek olarak gerçekleştirdiğimiz projede, Ankara Halk Sağlığı Müdürlüğü ile imzaladığımız protokol doğrultusunda, Sağlık Müdürlüğü’ne bağlı olarak hizmet vermekte olan Alemdağ, Gülveren ve Yenimahalle Göçmen Sağlığı Merkezleri içerisinde “Kadın Sağlığı Danışma Birimleri” oluşturduk. Savaştan kaçarak gelmiş, tüm yaşamını ve köklerini geride bırakıp geleceğinin peşine düşmüş mülteci kadın ve kız çocuklarına güven duyarak gidebilecekleri yerler oluşturmak istedik. Merkezlerimiz, bu zorlu yolculukta onların yanında olduğumuzun somut bir göstergesi oldu. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA), ECHO Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları ve Ankara Sağlık Müdürlüğü ile gerçekleşen etkili işbirliği olmasaydı, yol alamazdık. Dolayısı ile proje ortaklarımıza teşekkür ediyoruz.

Zorla yerinden edilmiş kadınlar ve kız çocukları, ilk geldiklerinde onlara kucak açmış yerli halkla, süreç içerisinde sorunlar yaşamaya başladılar. Bizler için de yeni olan bu deneyimde güvenli alanları korumak, yaygınlaştırmak ve farklı kültürlerin renklerine sahip çıkmak için el yordamıyla bir şeyler yapmaktansa, sorunu beraber yaşayanların sözlerinin müdahale alanımıza ışık tutmasını tercih ettik. Çünkü güven ve barışı elbirliği ile yaşatmanın, onun ömrünü de uzatacağının farkındaydık. Aklın, bilimin ve sağduyunun gücüne inanan insanlar olarak, atacağımız adımların zemininin bilimsel verilerle de sağlamlaştırılması gereğini elbette göz ardı edemezdik. Yazıya dökülerek sizlere ulaşan bu çalışma, tam da yukarıda sözü edilen düşüncelerin somut bir çıktısı oldu. Bu çalışmadaki yoğun emeği, tüm ekibe iyi gelen bitmeyen enerjisi ve farklı alanlardan sentezleyerek aktardığı bilimsel katkılarından dolayı Prof. Dr. Kezban ÇELİK’e ne kadar teşekkür etsek azdır.

Sınır tanımayan bir dünyada, kuşlar gibi özgür ve dayanışma içerisinde göç edenlere selam ederek...

Prof. Dr. Şevkat BAHAR ÖZVARIŞ
HÜKSAM Müdürü

GİRİŞ

Göç literatüründe, temel teoriler göçün nedenleri ve göç alan ülkeye etkileri üzerine odaklanmaktadır. 1950'lerden itibaren literatüre egemen olan genel yaklaşım göçün nedenlerini yapısal ve bireysel faktörler üzerinden açıklamaktır. Makro yaklaşımlar ekonomik kalkınma modellerine, sermaye ve emeğin bölgesel olarak eşitsiz dağılımına, merkez ile çevre arasında asimetrik bağımlılık ilişkilerine, göç gönderen ülkelerdeki yüksek işsizlik veya düşük ücret gibi itici faktörlerle, göç alan ülkelerdeki kronik düşük ücretli işgücü gereksiniminin bir araya gelmesi gibi açıklamalar üzerinde durmaktadır (Lewis, 1954; Lee, 1966; Piore, 1986). Bireysel açıklamaları öne çıkaran neo-klasik ekonomik yaklaşımlar ise, temel olarak göçün tarihsel nedenleri ve göç alan ve veren ülkelerin göç politikalarına odaklanmak yerine bireylerin 'rasyonel' karar mekanizmaları ile göç öncesi ve sonrası koşulları dikkate almaları ve hesaplamaları çerçevesinde göç olgusunu açıklamaktadır (Todaro, Borjas, Barnum ve Sabot, 1976). Eğitim, beceri gibi kişisel özelliklerin göç kararı ve göç süreçlerini anlamakta öne çıktığı Chiswick'in (1980) kuramsal yaklaşımı yine bireysel açıklamalar üzerine oturmaktadır.

Toplumsal ağların göç olgusundaki önemine dikkat çeken yaklaşımlar (MacDonald ve MacDonald, 1974; Portes, 1981, Grieco, 1987; Burt, 1992; Fernandez-Kelly, 1995) aile, akrabalık ve hemşehrilik ilişkilerinin göç olgusuna ivme kazandırdığı ve göç süreçlerini şekillendirdiğini ileri sürmektedir. Wallerstein ve diğerlerinin (1979) belirttiği gibi her ne kadar kapitalist dünya ekonomisinde işgücü bireyler üzerinden gelişse de, işçiler bireysel tercihler ve hesaplamalar yerine hanehalkının bir üyesi olarak göç sürecini deneyimlemektedirler. Göç kararlarında, zamanlamalarında ve izledikleri stratejilerde hanehalkının, akrabaların ve diğer cemaat üyelerinin etkileri tartışılmazdır. Bu konuda Bach ve Schraml'in (1982) eleştirisi önemli bir noktaya dikkat çekmektedir. Aile, akrabalık ya da cemaat, sadece ekonomik birimler değil, sosyal ve kültürel özellikleri ile kompleks yapılardır. Bireyin bu ağlar ile kurduğu ilişki sadece ailenin maddi havuzuna girdiyi arttırmak noktasına indirgenemeyecek karmaşıklıkta yaşanmaktadır. Ayrıca sadece ücretli çalışanın sağladığı maddi katkılara yapılan vurgu aile üyelerinin diğer katkılarının gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Özellikle feminist literatür, ücretli çalışan göçmenin hane bütçesine katkısına yapılan vurgunun geride kalan aile üyelerinin ekonomik ve sosyal katkılarını gözardı etme eğiliminde olduğuna dikkat çekmektedir. Bir diğer yaklaşım, bireyin göç deneyimini aile ve diğer toplumsal ilişkiler çerçevesinde ele alırken, siyasi ve ekonomik arka plana oturtmaktadır (Wallerstein, 1979; Wood, 1981). Bu teorik yaklaşımda işgücü piyasasının dinamikleri, devlet politikaları ve diğer kurumsal yapıların etkileri gözardı edilmemektedir. Bu açıdan yaklaşıldığında göç, bireyin yer aldığı toplumsal ağlar ve kurumsal yapıların farklı dinamikleri çerçevesinde gerçekleşmektedir.

Göç literatüründe erkek işçi göçü ve onu takip eden aile bileşimine dair çalışmalar, 1990'larda yerini ailesini geride bırakarak göç eden kadın göçmenlere ilişkin çalışmalara bırakmıştır (Kofman ve diğerleri, 2000; Ehrenreich ve Hoschild, 2002; Spitzer ve diğerleri; 2003). Bunda 1990'larda dünyadaki göçmen ve mültecilerin %50'sinden fazlasını kadınların oluşturması temel etkindir. Bu açıdan bakıldığında, 1990'lardan itibaren uluslararası göçte hizmet sektöründe çalışan kadın göçü önemli bir yer tutmaktadır. Yapılan çalışmalar, Güney Asya'dan Kuzey Amerika'ya göç eden kadın göçmenlerin geleneksel toplumsal cinsiyet rollerine paralel işler (çocuk ve yaşlı bakımı, temizlik işleri gibi) yapmakta olduğunu ortaya koymaktadır.

İşçi göçü, tüm dünyada ucuz işgücü sağlamanın önemli yollarından biri olarak değerlendirilmektedir. Yabancı işçiler, özellikle kriz dönemlerinde yedek işgücü ordusu yaratılmasına katkıda bulunarak bir tür tampon işlevi görmektedir (Tanyılmaz ve Kurtulmuş Kıroğlu, 2007, s. 135). Göçmen işçiler, daha çok yerli işçilerin tercih etmediği, İngilizce 4D'ler olarak tanımlanan (dirty, difficult, dangerous, demeaning – Pis, zor, tehlikeli, düşük/anlamsız) işlerde istihdam olanağı bulmaktadır. Göçmen işçilerin istihdam edildiği işler genellikle bedensel çalışmayı gerektiren, çalışma koşulları elverişsiz, çalışma süreleri daha uzun ve ücretleri düşük olan işlerdir (European Agency For Safety and Health At Work, 2009).

Göç literatüründe görece daha az çalışılan **zorunlu göçün** dinamikleri, nedenleri, göçmenlerin deneyimleri dikkate alındığında durum oldukça farklılaşmaktadır. Yerinden olan ve/veya yaşadığı yerleri terk etmek durumunda kalan herkes için yeni kurulacak hayat bir 'zorunluluk'tur. Hazırlıksızlığı, yarattığı travması ve çoğunlukla geride kimse bırakmaması gibi nitelikleri ile diğer göç deneyimlerinden farklılık arz etmektedir. Büyük tarihsel ve coğrafi değişimlerin insan gruplarını sık sık bu kararın eşiğine getirdiği bilinmektedir. Ancak 'zorunluluk' yeni hayatın kurulması gereğinden ziyade, siyasi nedenlerle eski hayatın sürdürülememesini ima ediyorsa, bunun ardında bizzat o toplumun basiretsizliğinin yattığını da belirtmek gerekmektedir (Mahçupyan, 2008, s. 6).

Psiko-sosyal bir travma olan savaş ve göç sürecinden en çok etkilenen grup kadınlar ve çocuklardır. Son tahminlere göre tüm dünyada zorla yerlerinden edilen 25 milyon insanın % 70'ini kadınlar ve çocuklar oluşturmaktadır (UN, 2007; UN, 2017). Savaş, iç savaş ve çatışma ortamının kadın ve çocukların sağlığı üzerine getirdiği birçok fiziksel, ruhsal ve sosyal sorunlar bulunmaktadır. Özellikle erkeklerin yokluğunda tüm ailenin sorumluluğu kadınların üzerine kalmaktadır. İncinebilirlik açısından ele alındığında kadınlar savaş ve çatışma ortamlarında birçok sorunla karşı karşıya kalmaktadır.

Savaş ortamı, göç sırası ve göç sonrası nasıl bir yaşam süreci geçirildiğine dair literatür incelendiğinde, birçok açıdan zor koşullar altında yaşama mücadelesi verildiği görülmektedir. Gıda ve su gibi temel unsurlara sınırlı erişimin olması, bulaşıcı hastalıklar, korku içerisinde yaşama, savaş süresince zorunlu olarak yaşanılan yerin değiştirilmesi, ev ve diğer mülklerin kaybı, gündelik yaşamın rutininin bozulması ve yeni yaşama alışmaya çalışma, geleceğe ilişkin belirsizlik (Sen ve diğerleri, 2013:198), aile bireylerinden birisinin ölümüne ve yaralanmasına tanıklık etme, yıkım, yağma, çocuk kaçırmaya, işkence, katliamlar (Craig ve diğerleri, 2009, s. 351), zorla evlendirilme, taciz ve tecavüz gibi toplumsal cinsiyet temelli şiddet, çocuk yaşta evlilikler

gibi istismar durumları, resmi olmayan evlilikler, istenmeyen gebeliklerin fazla olması; gebelik ve doğum durumunda yeterli bakım alamama, yoksulluk, bulaşıcı hastalıklar, barınma sorunları, kadının izolasyon yaşaması, psikiyatrik sorunlar (Kılıç ve diğerleri, 2015, s. 237), cinsiyet, yaş, ırk, renk, cinsel yönelim, ulusal ya da sosyal köken nedeniyle ayrımcılığa uğrama, haklar, hizmetler ve erişim hakkında yeterli bilgi edinememe, dil ve kültürel sorunlarla karşılaşılması (CTDC, 2015) vb. gibi ifade edilebilir.

Dünya genelinde yerinden olmuş nüfusun sayısına ve durumlarına ilişkin veri ve bilgiye ulaşılması konusunda önemli sorunlar bulunmaktadır. Özellikle iç savaş ve çatışmalar nedeniyle yerinden edilme söz konusu olduğunda güvenilir istatistikî bilgiye ulaşılması daha da güçleşmektedir. Birçok durumda, Türkiye örneğinde olduğu gibi, birbirleriyle çok çelişen sayılar ortaya konulabilmekte, konuya taraf olan kurumlar farklı tahminlerde bulunabilmektedir. Zorunlu göçler, 'devletlerin ülkelerinde yaşayan farklı etnik, dinsel ve cinsel kimliklerle ve farklı siyasi görüş ve beklentiler taşıyan insanlarla sosyal, kültürel, siyasi iletişim, tanıma ve bağ kurma zafiyetlerine de işaret etmektedir (Özgür, 2012, s. 214).

Yerinden edilme veya zorla göç, i) geleneksel geçim kaynaklarından kopma ve bu kaynaklara ulaşamama, ii) sosyal yurttaşlık haklarından yararlanamama, iii) konut sıkıntısı, iv) işgücü piyasasında rekabet edememe ve yoksulluk, v) çocuk emeğinin istismarı, vi) eğitim hakkı ve fırsatlardan yararlanamama, vii) kent ortamında ayrımcılığa uğrama gibi süreçlere ve dolayısıyla sosyal dışlanmaya yol açmaktadır (Yükseker, 2012, s. 234).

Türkiye'ye Göç

Batılı ve erken endüstrileşen devletler karşısında Türkiye'nin geç endüstrileşmeye başlamasının bu ülkelere emek göçü vermesinde önemli bir payı olmuştur. Bu bağlamda, Türkiye'nin uluslararası emek göçü içindeki yeri, göç alan bir ülke olmaktan ziyade göç veren bir ülke olarak belirginleşmiştir (Kirişçi, 2004, s. 2). Türkiye'ye göçün, daha çok Asya ve Avrupa'dan geldiği bilinen göçmenlerin transit, sığınmacı ve mülteci, "kaçak" ve yasal göçmenler gibi gruplara ayrılarak incelendiğini görmekteyiz. Ancak belirtmek gerekir ki, bu ayrım çok net değildir. Hatta ilk dört grupta yer alan göçmenler çoğu zaman birbiriyle örtüşmektedir (İçduygu, 2003, s. 17). Dolayısıyla, Türkiye'deki geçici göç sisteminin esas niteliği, büyük oranda düzensiz göç biçiminde gerçekleşmesidir.

Türkiye açısından konuyu ele aldığımızda, Türkiye'ye gelen göçmenlerin çoğunlukla ev işleri ve bakıcılığın yanı sıra, fuhuş, inşaat, tekstil, gıda sektörlerinde çalıştığı tespit edilmiştir (İçduygu, 2003, s. 27-28, 68). İçduygu, 2003'te yayınlanan çalışmasında Türkiye'ye gelen düzensiz göçmenlerin faaliyette buldukları çalışma alanlarını iki ana gruba ayırır. İlk grupta Türk orta ve üst sınıf ailelerince çocukları veya yaşlılarına bakım sağlanması amacıyla ev işleri ve bakıcılıkta istihdam edilenler; ikinci grupta ise Türkiye'nin özellikle batı bölgelerinde çiftçilik ve inşaat sektörlerinde ucuz işgücü olarak istihdam edilenler bulunmaktadır (İçduygu, 2003, s. 27-28).

Türkiye'ye çalışma amacıyla gelen yabancıların çok küçük bir kısmının çalışma izni aldığını/ alabildiğini belirtmemiz gerekir (Akpınar 2009 ve 2010). Çalışma izni alanların sayısı (2014'te 52.304), ülkede bulunan toplam göçmen işçi sayısı ile karşılaştırıldığında çok küçük bir oranı oluşturmaktadır. Ancak düzensiz göç olgusunun da dinamik ve kayıt dışı ekonomiden beslendiğini unutmamak gerekir. İki büyük ekonomik krize rağmen Türkiye ekonomisindeki yüksek büyüme oranı ve Türkiye'nin coğrafi konumu, özellikle tekstil, inşaat, gıda, eğlence ve yasadışı olmakla birlikte fuhuş sektöründe çalışan düzensiz göçmen sayısının giderek artmasına yol açmıştır (Pehlivanoğlu, 2009).

Küreselleşmenin etkisi Türkiye'nin göç haritasında da önemli değişimler yaratmış; hem ülkeye gelenler hem de ülke dışına gidenler çeşitlenmiştir. 1980'lerin sonu, 1990'ların başı ile birlikte özellikle çevresindeki sosyalist ülkelerde yaşanan altüst oluşlar sonucu Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile eski Sovyetler Birliği'ne bağlı ülkelerden gelenlerin göçünü yaşamaya başlamıştır. Böylece göç veren ülke konumuna göç alan ve transit ülke konumlarını da eklemiştir. Diğer yandan, Türkiye'nin komşu ülkelerindeki siyasi ve ekonomik gelişmeler de göçün yönünün Türkiye'ye doğru kaymasına neden olmuştur. Böylece İran, Irak, Afganistan, Filistin ve en son Suriye olmak üzere artan sayıda sığınmacıya ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'nin bir yandan Asya'yı Avrupa'ya bağlayan ve kontrolü zor sınırlara sahip olan coğrafi konumu, diğer yandan siyasi istikrarsızlıkların ve çatışmaların bulunduğu bölgelere komşu olması hem kara hem de deniz yoluyla olmak üzere göçmenler için ülkeye birçok giriş noktası sunması nedeni ile Türkiye bir geçiş ülkesi olmakta ve Orta Doğu, Asya ve Kuzey Afrika'dan gelen göçmenler için transit ülke haline gelmektedir.

Suriye'den Gelmiş Olanların Adı Ne?

Türkiye'ye sığınan Suriyeli mültecilerin hukuki statüsü, konunun en çok tartışılan boyutlarından birini oluşturuyor. Türkiye'de mültecilik mevzuatının temelini 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi oluşturuyor. Bu sözleşmeye "coğrafi sınırlama" ile taraf olan Türkiye, sadece Avrupa'dan Türkiye'ye gelen kişilere mülteci statüsü veriyor. Avrupa dışından gelmiş kişiler ise Türkiye'ye geçici olarak sığınabiliyor ve kendilerine "sığınmacı" statüsü veriliyor. Türkiye, 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliği uyarınca, "sığınmacı" statüsü verdiği Suriyelilere "geçici koruma" sağlıyor. Geçici koruma altındaki Suriyeli sığınmacılar hukuken "makul bir süre için Türkiye'de kalma" iznine ve "üçüncü bir ülke tarafından mülteci olarak kabul edilene kadar geçici sığınma hakkına sahipler¹.

Nisan 2014 tarihinde Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girdi. Kanun, Türkiye'de bulunan mültecilerin hukuki statüsünü açıklığa kavuşturacak bazı maddeler içeriyor. Ardından, bu Kanuna dayanarak Ekim 2014'te Geçici Koruma Yönetmeliği çıkarıldı. Yönetmelik, Türkiye'de kendilerine "geçici koruma statüsü" verilen Suriyelilerin bağlı oldukları geçici koruma rejimine bir düzenleme getirdi. Suriyeli mültecilerin yasal statüleri, hakları ve alacakları sosyal yardımları netleştirildi. Geçici Koruma Yönetmeliği'nde Suriyeliler için "geçici korunanlar" ifadesi

1 Birleşmiş Milletler Yüksek Komiserliği, "Sıkça Sorulan Sorular Türkiye'deki Suriyeli Mülteciler Hakkında Sık Sorulan Sorular", http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/faq_-_turkish_+90.pdf. Erişim Tarihi: 3 Ağustos 2014.

kullanılıyor. Yönetmeliğe göre, “geçici korunan” Suriyelilere “geçici koruma kimlik belgesi” verilir ve bu kişilere sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler ile tercümanlık ve benzeri hizmetler sağlanır. Bu kapsamda en önemli düzenlemelerden biri, bu kimliğe sahip olan Suriyelilerin belirli iş kollarında çalışma izni alabilecek olmalarıdır.

Geçici koruma statüsünün üç temel unsuru vardır. Bunlar: “Açık sınır politikası ile ülke topraklarına kabul”, “Geri göndermeme ilkesi”, “Gelen kişilerin temel ve acil ihtiyaçlarının karşılanması”dır (www.goc.gov.tr).

Neler Yapıldı?

Yabancıların Türkiye’ye girişleri, Türkiye’de kalışları ve Türkiye’den çıkışları ile Türkiye’den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamı ve uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarının düzenlendiği 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) 4 Nisan 2013 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Suriyeli mülteciler için YUKK’ta belirtilen hüküm kapsamında ‘Geçici Koruma Yönetmeliği’ 13.10.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu Yönetmelik kapsamında sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal yardım ve hizmetler, tercümanlık ve gümrük hizmetleri düzenlenmiştir. Buna istinaden çok sayıda üniversitede göç konusuna eğilen araştırma ve uygulama merkezleri kurulmuştur. Türkiye’deki Suriyelilerin sorunlarına ya da ihtiyaçlarına ilişkin çalışmalar temel olarak Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetim Başkanlığı (AFAD) tarafından yürütülmektedir.

- **Sağlık Hakkı:** Sağlık Hizmetlerine Erişimin Yasal Dayanağı 19.02.2011 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezleri Yönetmeliğine göredir. Suriyeli mültecilerin bütün sağlık giderleri AFAD tarafından karşılanmaktadır. 2013/08 nolu genelge ile sağlık ve diğer hizmetlere erişimin kapsamı genişletilmiş, Türkiye genelinde 11 ilden 81 ile çıkarılmıştır. "Geçici Koruma Yönetmeliği; Madde 27: Geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında verilen hizmetler Sağlık Bakanlığı'nın kontrolü ve sorumluluğundadır." Yönetmeliğe göre, bulaşıcı hastalıklar, çocuk aşılama ve üreme sağlığı ile ilgili gerekli çalışmalar yapılır. Ayrıca, madde bağımlılığı veya psikolojik sorunları olduğu tespit edilenlerin sağlık kurumuna nakli içerebilecek şekilde gerekli tedbirler alınır.
- **Statü Konusu:** 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile benzer koşullar altında Avrupa ülkeleri dışından gelen kişilere ilişkin yeni bir düzenleme yapılarak “şartlı mülteci” statüsü getirilmiştir. Suriyelilerin her birinin bireysel olarak başvuru yapıyor olmaları ve uzun araştırmalar neticesinde şartlı mülteciliğe kabul edilmelerinin zorluğu nedeniyle, 2014 yılında yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile kolektif bir statü olan “geçici koruma statüsü”nün işletilmesi yoluna gidilmiş ve “geçici koruma” statüsü verilmiştir.
- **Eğitim Hakkı:** Ekim 2014’te yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği sayesinde, Suriyeliler sağlık, eğitim ve sosyal yardım hizmetlerine erişim hakkı elde etmişlerdir. Daha sonra 23 Eylül

2014 tarihinde 2014/21 sayılı Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri başlıklı genelge ile Suriyeli çocuklara sunulacak eğitim hizmetleri belirli bir standarda bağlanmış ve güvence altına alınmıştır. Dahası MEB'in yayımlamış olduğu 2015-2019 Stratejik Planında ilk defa mültecilerin eğitimlerine yönelik planların yer aldığı görülmektedir.

- **Çalışma İzni:** Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Geçici Koruma Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri kapsamında yeni yönetmelik hazırlanarak, Türkiye'deki geçici koruma sağlanan yabancıların çalıştırılmasına ilişkin düzenlemeler 11 Ocak 2016'da Bakanlar Kurulu tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiştir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün 8 Şubat 2018 tarihli verilerine göre, Suriye dışındaki ülkelerden göç edenler ve henüz kayıt yaptırmamış olanlar dışında, Türkiye'de ikamet etmekte olan **geçici koruma statüsündeki kayıtlı Suriyelilerin sayısı 3.506.532 bin kişi olarak bildirilmekle birlikte** bu sayının günlük düzeyde bir sayı olduğunu hatırlamak gerekmektedir. Bir yandan Türkiye'de olup ama kayıt yaptırmamış olanlar olabileceği gibi, Türkiye'den ayrılmış olanlar da bu sayının içinde olabilmektedir. Başlangıçta sadece biyometrik kayıt yapma önemsenmiş ancak zamanla grubun özelliklerini (yaş, cinsiyet, eğitim-beceri, yaşanılan yer, çalışma durumu gibi) anlamaya yönelik çalışmalar da artma eğilimine girmiştir. Mevcut çalışmalar ışığında elde edilen veriler doğrultusunda Suriyeli gruba yönelik bazı bilgiler aşağıdaki gibidir:

- Türkiye'deki Suriyeliler içinde 0-4 yaş grubunda yer alanların sayısı 400.000'dir (ülkedeki Suriyeli nüfusun %12,3'ü).
- Suriyelilerin %50'si (1 milyon 600 binden fazla) 18 yaşının altındaki çocuk ve gençlerden oluşmaktadır.
- Türkiye'de doğan Suriyeli bebek sayısı, AFAD'ın verilerine göre 224.750'dir. Aynı verilere göre sadece 2016 içinde Türkiye'de 82.850 Suriyeli bebek doğmuştur. Bu da 2016'da ve 2017'de günde ortalama 227 Suriyeli bebeğin Türkiye'de doğduğu anlamına gelmektedir.
- Mevcut verilere göre Türkiye'deki Suriyelilerin %33'ünden fazlası okuryazar değildir. %13 okula gitmeden okuma yazma öğrendiğini ifade etmiş, %26 ise hiçbir beyanda bulunmamıştır.
- Türkiye'deki Suriyeliler içinde üniversiteye giden ya da üniversiteden mezun olanların gerçek oranı %2'nin altında görünmektedir.
- Eğitime katılım verilerine bakıldığında, ilkokulda nispeten yüksek oranlarda katılım varken, ortaokul ve lisede çok ciddi biçimde katılımın azaldığı görülmektedir.
- İstisnalara rağmen, mültecilerin en fazla tercih ettikleri/ barındıkları yerlerin, yoksulluğun yaygın, muhafazakârlığın, dindarlığın belirgin olduğu, sosyal çevrenin dayanışma gösterdiği ve nispeten yaşamın daha ucuz olduğu bölgeler olduğu görülmektedir (Erdoğan, 2017, s. 31). Yani mülteciler, nispeten daha yoksul ve doğal olarak kaynakları az olan bölgeleri tercih etmekte, bu bölge insanları da mültecilere daha olumlu yaklaşmaktadır. Bu, hem duygusal bir dayanışma göstergesi hem de bu bölgelerin mültecilerin, geçim kolaylığı ve muhafazakâr yapılar nedeniyle daha kolay uyum sağlayabilecekleri alanlar olması şeklinde yorumlanabilir.

“Kopuş”tan “Uyum”a Kent Mültecileri Suriyeli Mülteciler ve Belediyelerin Süreç Yönetimi: İstanbul Örneği, 2017 raporunun verilerine göre mültecilerle ilgili en önemli üç sorun:

- Dil farklılığı,
- İşsizlik ve
- Barınma alanında ortaya çıkmaktadır.

Aynı raporun verilerine göre Suriyelilerin yerel halka yarattığı başlıca sorunlar ise:

- Güvenlik kaygıları,
- Kira artışları ve
- Uyumsuzluk şeklinde ifade edilmektedir.

Belediye yetkililerine göre mültecileri etkileyen öncelikli sorunlar ise:

- Eğitim,
- Dil,
- Gettolaşma,
- Kira artışı,
- Dilencilik,
- Kayıtdışılık,
- Sağlık hizmetlerine erişim sorunları,
- Ekonomik sorunlar ve
- Güvenlik olarak sıralanmaktadır.

Başlangıçta “geçicilik/misafirlik” üzerine kurulan göç politikasının kalıcılığa doğru evrildiği ve bu kapsamda çalışmaların artmakta olduğu görülmektedir. Konunun kapsamının genişliği, hizmet taleplerinin çokluğu ve bir miktar hazırlıksız oluş birleşerek paydaşların çoğalmasını gerekli kılmıştır. Bu çerçevede kamu kurumlarının sunduğu hizmetlerin ve var olan kamu personelinin ihtiyacı karşılayamaması nedeniyle, üniversiteler, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum örgütlerinin ortak çalışmaları ile hizmetler desteklenmektedir.

Bu bağlamda, Hacettepe Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma ve Uygulama Merkezi (HÜKSAM) tarafından, Ankara Halk Sağlığı Müdürlüğü ile yapılan protokol doğrultusunda, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) teknik desteği ve ECHO Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları finansal desteği ile 2015 yılından bu yana “Kadın ve Kız Çocukları İçin Güvenli Alanlar ve Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri Oluşturmak Suretiyle Suriyeli ve Diğer Göçmen Kadınların Üreme Sağlığı ve Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddet Hizmetlerine Erişimlerini Güçlendirme Projesi” yürütülmektedir.

Ankara’da yerleşik olan Suriye ve diğer ülkelerden gelen göçmen kadınlar ve kız çocuklarına güvenli alanlar sağlamayı ve sağlık danışmanlığı hizmeti sunmayı amaçlayan Proje kapsamında, Mart 2015’te tek merkezde (Ulubey Kadın Sağlığı Danışma Merkezi) çalışmalar başlamıştır. Eylül 2017 tarihi itibarıyla, Altındağ ilçesinin Alemdağ Mahallesi’nde (daha önce Ulubey Mahallesi’nde iken 30.05.2017 tarihinde Göçmen Sağlığı Merkezi ile birlikte Alemdağ’a taşınmıştır), Mamak

ilçesinin Gülveren Mahallesi'nde ve Yenimahalle ilçesinin Yenimahalle Mahallesi'nde, Ankara Halk Sağlığı Müdürlüğü'ne ait Göçmen Sağlığı Merkezleri'nin binalarının içerisinde yer alan 3 Kadın Sağlığı Danışma Merkezi ile devam etmektedir.

Çalışmanın yapıldığı 2017 yılı süresince, Alemdağ, Gülveren ve Yenimahalle'de kurulan "Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri"nin her birinde; iyi derecede Arapça konuşan bir kadın Sosyal Hizmet Uzmanı ve Doktor Yardımcısı olarak görev yapan Iraklı bir kadın doktor çalışmıştır. Bunun yanında, üç merkezde hafta boyunca dönüşümlü olarak görev yapan iyi derecede Arapça konuşan bir kadın Psikolog da proje kapsamında hizmet vermiştir. Ayrıca, kendi toplulukları ile Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri arasında köprü görevi görmek üzere eğitilerek istihdam edilen 34 Suriyeli kadın sağlık aracı (health mediator), 1 hemşire, 3 tercüman, 3 temizlik görevlisi, 1 yarı zamanlı çalışan Suriyeli psikolog ve 3 güvenlik görevlisi istihdam edilmiştir. Proje faaliyetlerini koordine eden bir kadın proje koordinatörü de çalışmalara destek vermiştir. (Proje kapsamında, 2017 yılında, 45'i mülteci olmak üzere, toplam 53 personel istihdam edilmiştir).

Projede temel olarak, Merkezlere başvuran kadın ve kız çocuklarına yönelik cinsel sağlık ve üreme sağlığı danışmanlığı, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi ve bu şiddete maruz kalan kadın ve kız çocuklarının desteklenmesi çalışmaları, kadın ve kız çocuklarını güçlendirme çalışmaları yürütülmektedir. Kadınlara, ihtiyaçları doğrultusunda, alabilecekleri hizmetlere ve hizmeti sunan kurum/kuruluşlara ilişkin bilgi verilmektedir. İki hukukçu tarafından haftanın belirli günlerinde randevu ile hukuki danışmanlık da sunulmaktadır. Daha kapsamlı hizmet alabilmeleri için, kadınlar, merkez çalışanları tarafından ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirilmektedirler. Personelle çalışma alanına ilişkin sürekli olarak eğitim verilmekte ve kapasite geliştirme açısından personel desteklenmektedir. Bunlarla birlikte, çeşitli sosyal, kültürel aktiviteler, çocuklara yönelik etkinlikler, Türkçe dersleri, hijyen kiti dağıtımı, şehir tanıtımını içerecek şekilde geniş bir yelpazede hizmet sunumu sürmektedir. Merkezlere başvuranların sayısı her geçen gün artmaktadır.

Çalışmanın Amacı ve Metodu

Göçün ilk aşamalarında savaştan kaçarak Türkiye'ye gelen kişilere Türkiye'de yaşayan yerli halk tarafından tepki gösterilmemiş olsa da, zaman içerisinde halklar arasında çatışmalar baş göstermeye başlamıştır. Suriyeli erkeklerin, çalışma izni olmaksızın, kaçak yollarla, çok düşük ücretlerle ve güvencesiz çalıştırılabilir olması, işverenlerin Suriyeli erkekleri ucuz ve güvencesiz bir şekilde işe almalarını beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte Türkiye hükümeti tarafından Suriyelilere yönelik verilen sosyal yardımlar, halihazırda düşük sosyo-ekonomik koşullara sahip Türkiyeli halkın tepkisini toplamış ve bu durum, Suriyelilere yönelik tanınan ayrıcalıklara ilişkin gerçekliği olmayan söylentilerin ortaya çıkmasıyla halklar arasındaki öfke ve kopuşu artırmıştır. Yaşayış tarzlarındaki farklılıklar, kültürel ayrışmalar ve Suriyeli halkın dil bilmiyor olması, aradaki kopukluğu perçinlemiştir. Süreç içerisinde, yaralama ve eşyalara zarar verme ile sonuçlanan tartışmalar yaşanmaya başlamış, kendisini güvence altında hissetmeyen Suriyeli halk, özellikle de kadın ve çocuklar, çözümünü evlerinden çıkmamakta bulmuşlardır. Sosyal destek ağlarının olmayışı, destek mekanizmalarının yetersizliği, yasal haklarını ve başvuracakları kurumları bilmiyor olmaları, çözüm süreçlerini zorlaştırmakta ve yerel halkla mültecilerin beraber ve barış

içerisinde yaşamasına yönelik çalışmaları gerekli kılmaktadır. Özellikle eğitime devam etmeyen ve herhangi gelir getiren bir işte çalışmayan Suriyeli genç kızlar, sistemin tamamen dışında kaldıklarından, onların sorunları ve hizmet ihtiyaçlarına yönelik bilgiler kısıtlı olmakta, bu gruba yönelik geliştirilecek sosyal politikalara ve hizmetlere ilişkin kanıta dayalı bilgi ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

Söz konusu durum, Kadın Sağlığı Danışma Merkezleri'ne de yansımış, bu konuda çözüme yönelik bir çalışma gerekliliği saptandığından öncelikli olarak halkların dinlenerek sorun alanlarının belirlenmesine, çözüm önerilerinin yine bu sorunu birebir yaşayan kişilerle beraber ortaya konulmasına yönelik bir çalışma yapılmasına karar verilmiştir. Böylece her iki taraftan elde edilecek kanıta dayalı verilerle çözüm geliştirilmesi yönünde adım atılmış olacağı düşünülmüştür.

Türkiye'deki kurum ve kuruluşlar açısından yeni olan bu alanda, mültecilere yönelik politikalar ve sunulan hizmetler zaman içerisinde gelişmekte olsa da, mevcut durumda konuya ilişkin sosyal politikalar, hizmetler, insan kaynağı ve bakış açısı yetersiz kalabilmektedir. Bu bağlamda, elde edilecek verilerin bu alanda hizmet vermekte olan paydaş kurum ve kuruluş temsilcileriyle de paylaşılması, ortak ve sistematik çözümler getirilmesine olanak tanıyarak beraber etkin çalışmanın da önünü açacaktır.

Bu sonuçları yakalayabilmek amacı ile niteliksel araştırma yöntemi ve yöntemin tekniklerinden olan "odak grup toplantıları" aracılığı ile veri toplanması planlanmıştır. Üç farklı mahallede yaşamakta olan, proje kapsamında "sağlık aracısı" eğitimini almış ve fiilen bu işi yapmakta olan kadınlar ile bir, üç mahallede yaşamakta olan 20 yaş üstü evli ve çocuklu kadınların deneyimlerinin anlaşılması için iki, 12-19 yaş arası genç kızların deneyimlerini anlayabilmek amacı ile bir ve her üç mahallenin yerleşik kadınları ile bir olmak üzere toplam **beş odak grup** toplantısı gerçekleştirilmiştir.

Odak Grup toplantılarının katılımcılarının seçimi, toplantının yeri ve içeriği konusu sağlık aracıları ve üç kurumda çalışmakta olan profesyonellerin birlikte çalışması ile planlanmıştır. Yapılan planlama doğrultusunda, 2017 yılı Ekim ayında Ankara Merkezde bir toplantı salonunda iki tam günlük toplantı organize edilmiş ve her bir toplantıda en az 8, en fazla 15 katılımcının yer alması sağlanmıştır. Üç mahallenin yerleşik (Türk) kadınları dışındaki gruplarla yapılan toplantılarda Türkçe-Arapça eş zamanlı çeviri (simültane) desteği alınmıştır. Toplantılar TED Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nden bir kadın öğretim üyesi tarafından yönetilmiştir, görüşmeler deneyimli bir uzman tarafından ayrıntılı olarak kayıt edilmiştir. Her bir odak grup toplantısı gruba özel sorular eşliğinde başlatılmış ancak toplamda tüm odak toplantılarının genel amacına sadık kalınmıştır. Odak grup toplantılarının genel amacı, göçmenler ile yerliler arasındaki ilişkinin dinamiğini anlamak, iki grup arasında güçlük yaratan alanları saptamak ve "toplumsal bütünleşmeyi" güçlendirmek için neler yapılabileceğine, öncelikli olarak hangi alanlara dokunulması gerektiğine ilişkin öneriler geliştirmek olarak belirlenmiştir. Katılımcıların deneyimlerini rahat aktarabilmelerini sağlayabilmek için resmi ve hiyerarşik olmayan bir ortam yaratılmaya çalışılmış ve genel olarak da katılımcıların rahat ve konuşmaya istekli oldukları gözlenmiştir. Toplantılar sonrasında, toplantı içeriğine ilişkin tüm notlar ayrıntılı şekilde birden çok kez okunmuş ve öncelikle her bir grubun deneyimi kendi içinde değerlendirilmiş, bu değerlendirmelerin ortak noktaları ise genel değerlendirme başlığı altında sunulmuştur.

1. Sağlık Aracıları ile Yapılan Odak Grup Toplantısı

Üç merkezde çalışmakta olan toplam 34 sağlık aracısının 14'ü ile düzenlenen odak grup toplantısı iki saat sürmüştür. Toplantı katılımcıların kendilerini tanıtmaları ile başlamış ve ardından "sağlık aracılığı"nın nasıl bir iş olduğu, bu işi yapmanın onlara ve diğerlerine nasıl katkılar sunduğu, işi yapmanın güçlüklerinin olup olmadığı, işin daha iyi olabilmesi için ne tür önerileri olduğu konularının konuşulması ile sürdürülmüştür. Ardından göçmenler ile yerli halk arasında daha iyi bir toplumsal bütünleşmenin sağlanabilmesi için önerilerin alınması ve mevcut halde toplumsal bütünleşme önünde güçlük yaratan hususların konuşulması ile sonlandırılmıştır. Katılımcılara ait profil bilgisi aşağıda sunulmuştur.

Katılımcı Profili

Yaş	Eğitim	Çocuk sayısı
49	Üniversite terk	7
39	Meslek lise	3
26	İlkokul	3
42	İlkokul	4
51	İlkokul	6
33	Lise	3
41	Lise	3
42	İlkokul	5
37	Ticaret lisesi	3
36	İlkokul	3
31	Üniversite terk	3
33	İlkokul	1
29	Lise	4
52	Ortaokul	4
Toplam 14 katılımcı		

Değiştiriyor, Dönüştürüyor

Sağlık aracıları olan ve toplantıya katılan kadınların 2'si Irak'tan 12'si ise Suriye'den gelmiştir. Ortalama Türkiye'de yaşama süreleri 2-3 yıldır. Hepsi evlidir ve 1 katılımcı dışında hepsinin en az 3 çocuğu vardır. Almış oldukları eğitim süreleri açısından bakıldığında 2 üniversite terk, 5 lise, 5 ilkokul, 2 ortaokul mezunu olduğu görülmektedir. Sağlık aracıları kadınların eğitim düzeylerinin kendi grup ortalamalarının, hatta Türkiye kadın nüfusunun ortalama eğitim yılının da üstünde olduğu söylenebilir. Ancak sağlık aracıları olabilmek için alınmış olan formel eğitimin çok da önemli olmadığı, asıl meselenin yapmak istemek ile ilgili olduğu da katılımcıların ortak kanaati olmuştur. Bu anlamda sağlık aracıları olmanın yaş ve eğitimden ziyade hazır oluş, isteklilik ve değişime hazır ve açık olma ile ilişkisi kurulmaktadır. 42 yaşında, ortaokul mezunu olan bir sağlık aracıları "...eğitim seviyesi önemli değil, toplum katmanlarıyla irtibat kurabilmek önemli. İnsanların

kalbine erişmelisiniz önce. Sizin konuşma tarzınız, zaman ve mekân çok önemlidir” diyerek sağlık aracısı olmada hazır oluş ve istekliliğin daha belirleyici olduğunu vurgulamıştır.

Katılımcıların genel görüşlerine göre sağlık aracılığı *“çok iyi”* bir iştir. Dört çocuk sahibi olan 42 yaşında, çocuk yaşta evlilik nedeni ile liseyi yarım bırakmak zorunda kalan bir sağlık aracısı *“benim hayatımı değiştirdi”* diye konuyu açıklamıştır. Hayatını değiştirmesini, kadının toplumsal rollerine ilişkin görüşündeki değişimle ilişkili açıklamıştır. Suriye'nin geleneksel cinsiyet rollerinin hakim olduğu bir aile ve toplumsal yapısına sahip olduğunu ve bu rol dağılımına göre de *“erkeğin işte, kadının evde”* olduğu modelin yaygın olduğunu belirterek kendisinin de bu düşünceye inanmakta olduğunu ancak Türkiye'ye geldikten ve özellikle de sağlık aracılığı eğitimini aldıktan sonra hayatının değiştiğini ifade etmiştir. *“Çünkü kadının sadece evde durduğunu, görevinin çocukları iyi yetiştirmek ve saygın bir aile ortaya çıkarmak olduğunu düşünürdüm. Ama burada silsileli olarak aşamalardan geçtik ve değiştik. Tüm bunlar beni çok iyi bir yere getirdi, yüzde yüz değiştim, yüzde yüz başardım”*. Kendisinde gördüğü bu önemli değişimi, sadece belirli bir alanda eğitim almak ve ücretli çalışmaya başlamak ve bu yolla özgüven artması ile sınırlı görmemekte, tüm hayatının, bakış açısının, toplumsal rollere ilişkin görüşlerinin de derinden değiştiğini belirtmektedir. Irak'tan gelmiş olan 52 yaşında, 4 çocuk annesi katılımcı *“...geldikten sonra 90 derece değiştik”* diyerek değişimin hızını ve kapsayıcılığını aktarmıştır. Bir diğer katılımcı *“daha önce de gözümüz vardı ama açık değildi. Şimdi açıldı.”* (26 yaş, ilkokul, 3 çocuk) demiştir.

Sağlık aracısı olabilmek için almış oldukları eğitimden hepsi oldukça memnundur. Daha evvelki deneyim ve eğitimlerinden bazı şeyleri bildiklerini ancak proje kapsamında almış oldukları eğitimin çok önemli bir kısmını yeni öğrendiklerini aktarmışlardır. 39 yaşında, teknik lise mezunu 3 çocuk annesi katılımcı *“bazı bilgileri biliyorduk ama bazılarını bilmiyorduk. Çocuk yaşta evlilik, kadına yönelik şiddet, bunların yanlışı olduğunu söylüyorduk ama doktorlar sayesinde kadınları destekleyen merkez olduğunu biliyoruz ve bizim bu konuda söyleyecek sözümüz oldu”* diyerek özellikle pratik öneri ve çözümlere yönelik eğitimin çok önemli katkı yapmış olduğunu belirtmiştir. 49 yaşında 7 çocuklu üniversite terk katılımcı *“...bilimsel seminerler, kadın ve ana sağlığı hakkında bize yararlı oldu. Ben öğretmen olmama rağmen bilmiyordum bu meseleleri. Hamilelerin kontrollerinin önemini, sağlık konusunda, psikolojik hastalıklar konusunda çok şey öğrendik”*. Tüm kadınlar, sağlık aracısı olmanın kendilerine olan güvenlerini arttırdığını, bilmenin güce dönüştüğünü belirtmişlerdir.

“Biz bilmiyorduk mesela aşı konusunu, hamilelik ve aile düzenini bilmiyorduk. Şu an avukat ve psikologlar da geldi. Şimdi de öğreniyoruz, bilmeyenlere anlatıyoruz” (36 yaş, ilkokul, 3 çocuk).

Sağlık aracısı kadınların güçlenmesi, dönüşmesi, değişmesi öncelikle kendileri için inanılmaz bir etki üretmiş gözükmektedir. 51 yaşında, 6 çocuklu, torunları da olan ilkokul mezunu katılımcının deneyimi bunu açıkça gösterir niteliktedir:

“Suriye’de iken eğitim ve yaşımı düşünerek dedim ki benim geleceğim bitmiştir, emrivakiyi kabul edeceğim dedim. Ve de kabul ettim. Ama Türkiye’ye geldikten sonra bilginin yaşı yoktur dedim. Kendimi 25 yaşında gibi hissettim. Eşimle sorunlarım vardı. Çok erken evlenmiştim. Buraya geldikten sonra paylaştım rahatladım”.

42 yaşında, 4 çocuklu katılımcının da dediği gibi elbette *“kemikleşmiş düşünceleri”* değiştirmek kolay olmamıştır. Sağlık aracısı kadınlar ev içi alandan çıkmak istediklerinde bazı direnç ve

engellerle karşılaşmışlardır. Ayrıca sadece kendileri değil, hizmetlere erişim için hizmet sunmak istedikleri kültürel grubun kadınları da bu kemikleşmiş düşüncelere sahiptir. Bunları değiştirmek zaman alıcı olacaktır. Aynı katılımcı *“değişim kolay olmuyor, o yüzden çok hızlı değişim olmuyor. Başlangıçta restle karşılaşsak da zamanla değiştirebiliriz”* diyerek bu işin –değişim ve dönüşümün çabuk, itirazsız olmayacağını belirtmektedir.

“..başlangıçta söylediklerimizi kabul etmezlerdi. Güçlenmeyi bilmiyorlardı. Şimdi güçlendiler. Evimize bile gelmeye başladılar. Savaş nedeniyle psikolojik sorunlar yaşıyorlar. Suriye’de psikologa gitmek zor bir olaydı. Kabul edilmezdi. Burada bu kolaylaştı” (41 yaş, lise, 3 çocuk).

Kamusal Hayata Çıkışı, Özgürleşmeyi Destekleyen Etki

Sağlık araçlarının hemen hemen hepsi, bu iş dolayımı ile evden çıkmalarının, kamusal hayata dahil olmalarının ve diğerleri ile karşılaşma şans ve fırsatlarının oldukça artmış olduğuna değinmişlerdir. Evden çıkabilmenin kendi başına bir özgürlük olarak görüldüğü geleneksel toplum değerleri bilinmeden bu deneyimin kıymetini anlamak pek mümkün gözükmemektedir. 52 yaşında, 4 çocuklu, ortaokul mezunu katılımcı bunu daha iyi ifade etmektedir:

“Kendimi daha özgür hissettim. Suriye’de hapishanede gibiydik. Orda tek başımıza hareket edemezdik. Burada çok rahat hareket ediyoruz. Biz faydalandık, hem de birçok insana yarar sağladık”.

“Irak’ta tek başına çıkamazdım, eşimin yanımda olması lazım. Ama burada 1 saat sağlık merkezine yürüyebilirim. Bu işten sonra ailede de daha rahat konuşabiliyorum. Bir tek kadınları ikna etmede zorlanıyorum” (37 yaş, 3 çocuk, lise).

Oldukça güç dönemlerden geçip, Ankara’da yaşamaya başlayan kadınlar öncelikle merkezlerle tanışmış, ardından eğitim ve becerilerini artırıcı bir süreçten geçmişler ve ardından öncelikle kendi kültürel grupları olmak üzere diğer kadınlara erişmeye, onların hayatlarında etki ve fark yaratmaya başlamışlardır. Tüm bu değişimi sağlayan en önemli araç ise sağlık aracılığı olmuştur. Öncelikle bu işi yapabilmek için gerekli olan eğitimi almak amacı ile “evden” çıkabilmişlerdir. Eğitim aldıktan ve çalışmaya başladıktan sonra ise “yabancı oldukları” hatta bazen dışlandıkları, çeşitli düzeyde ayrımcılıklar yaşadıkları bir ülkede belirli bir statü ve ücret kazanabilecekleri bir iş sahibi olmuşlardır. Bu çok değerli bir deneyimdir ve kadınlar sürekli olarak bunun değerini ve kendi yaşamları ve diğerlerinin yaşamları üzerindeki etkilerini anlatmak istemektedirler. 33 yaşında, evli ve 1 çocuk annesi katılımcının ifadesi çok anlamlıdır:

“Biz buraya yabancı olarak geldik. Nerede ise hiç dışarı çıkmıyordum. Ancak sağlık aracısı olduktan sonra halkla ilişkim oldu. Şimdi insanlara yardım ediyorum. Çok güç elde ettim”.

Suriye’de Kadın Olmak ve Yabancı Olarak Türkiye’de Kadın Olmaya Bakış

31 yaşında üniversiteyi bırakmak zorunda kalmış ve Suriye’de öğretmenlik yapmış olan katılımcı, Suriye’de kadınların hayatlarının hiç kolay olmadığını, kadınların birincil ve öncelikli

olarak anne ve ev işlerinden mesul tutulduklarını, geleneğin çok belirleyici olduğunu ve buna bağlı olarak da kadınların yasaya dayalı haklarının olmadığını belirtmiştir. Türkiye'deki kadınlara baktığında ilk gördüğü önemli farkın sahip olunan yasal haklara ilişkin olduğu görülmektedir. Türkiye'de kadınların yasalardan kaynaklanan hakları vardır ve bu, kadınları güçlü kılmaktadır:

"Suriye'de birine nasihat verdiğin zaman bizim kültürümüz budur derlerdi. Burada yasa bile sana destek veriyor. Suriye'de çocuk yaşta evliliklere karşı bir sistem yoktu. Orda nasihat olurdu ama karışdaki anneannem de erken evlendi derlerdi. Türkiye'de her şey farklı, kadınlar güçlü".

Türkiye'de kadınları genellikle daha özgür ve hakları olan kadınlar olarak gördüklerini söylemek gerekir. Ancak kadınların çoğu farklılıklardan ziyade benzerliklerin daha fazla olduğunu söylemektedir ve bu anlamda kadın olmanın ortak deneyimlerine ağırlık vermekte oldukları görülmektedir. Ayrıca yaşadıkları mahallelerde komşuları olan kadınlar ile kamusal alanın genelinde gördükleri kadınlar arasında da farklılık olduğunu belirtmişlerdir. Şehrin yoksul mahallesinde yaşayan, ev işleri ile meşgul olan kadınlar "kadın her yerde kadın" ya da kadın deneyimleri bir hayli benzer algısını üretmektedir. 42 yaşında 5 çocuklu, ilkokul mezunu katılımcının dediği gibi:

"Kadın kadındır.. Türkiyeli, Iraklı... yaşadığımız sorunlar aynıdır... aramızda bir farklılık olmadığını söyleyebiliriz. Suriye'de tek başına çıkamayabilirsin... mesela Türk kadını her gün eşi ona şiddet uyguluyordu... biz de aynı şeyleri yaşıyoruz".

Kadın olma ve kadınlığı deneyimleme konusunda ortaklıkların daha fazla olduğuna değinilmiş ancak aile hayatına ilişkin önemli ve bazen çatışma üretebilen farklı "aile hayatlarının" olduğundan bahsedilmiştir. Türkiye'de yaşama süresinin artmasına bağlı olarak aile hayatlarının da değişim sürecine girdiği belirtilmekte ancak halen bazı farklılıkların olduğu aktarılmaktadır. Katılımcı kadınların aktarımlarından yola çıkarak "geç saatlere kadar oturma alışkanlığı" iki aile arasındaki temel farklılık ve çatışma potansiyeli olan konu olarak görülmektedir. Geç saatlere kadar oturma, aile üyelerinin ve yakın akrabaların bir araya gelmesi, kalabalık ve gürültülü aile sosyalleşmesi farklı gözükmektedir. Ancak iş piyasasına katılmış erkeklerin uzun çalışma saatlerine bağlı olarak bu farklılığın değişmekte olduğu ve yakın bir gelecekte göçmen ailelerin yerli komşularına benzer hale geleceğine değinilmektedir.

Sağlık Aracısı Olma Deneyimleri ve Bazı Öneriler

Genel olarak katılımcı sağlık aracısı kadınların tümü, yapmakta oldukları işi sevmekte ve yabancı ülkeden gelmiş bir kadın olarak böylesi bir işi yapabiliyor olmaktan oldukça memnun gözükmektedirler. Ancak işin "sürekliliği", "ücretinin daha iyi hale getirilmesi", "daha güven verici ve tanımlayıcı bir kimlik kartına sahip olma isteği" gibi hususlar geliştirilmesi gereken alanlar olarak ifade edilmiştir. En önemli husus olarak, yapmakta oldukları işin proje tabanlı olması ve projenin bitmesi ile bitecek olacağı düşüncesi nedeniyle sürdürülebilirlik ve meslekleştirme önerilerinin ağırlıklı olduğu söylenebilir. Sağlık aracısı kadınların Türkçe kullanma becerilerinin geliştirilmesi, bunun için daha yoğun ve elbette ücretsiz kurs açılmasının aracılık görevini daha etkin yapabilmek ve kültürel grup dışındaki kadınlara da erişebilmek için önemli olduğu

vurgulanmıştır. Sağlık aracılığının birey-kurumlar/hizmetler arası bağ kurucu olduğu ve bu anlamda bu bağı kuvvetlendirici olabilecek hizmetlerin de geliştirilmesinin önemi ifade edilmiştir.

Mahallenin Yerli (Türk) Kadınları ile İlişkiler

Etnik azınlık olmak, geçici koruma statüsünde yaşamak ve sonra yerliler hakkında konuşmak pek de kolay bir konu olmasa gerektir. Belki bu sebepten, belki deneyimlerinden “iyi de var, kötü de var”, “başta kötü davrandılar ama zamanla bizi gördükçe, tanıdıkça alıştılar” şeklinde ortadan, güvenli bir yerden konuşmanın tercih edilmekte olduğu görülmüştür. Ancak bu denge arayışı iki konuda bozulmaktadır. İlki çocuklara ilişkindir. Çocukları ev içi alanda tutmanın zorluğu, hele okula gitmeyen çocukların sokakta olması, diğer çocuklarla karşılaşmalarına ve bazı sorunların yaşanmasına neden olmaktadır. Çocuklar kavga etmekte ve genellikle kavgalar, Suriyeli çocukların diğer çocuklar tarafından şiddete uğramaları ile sonuçlanmaktadır. Okula giden çocukların deneyimi de çok farklılaşmamakta bazen öğretmenler, bazen veliler ve bazen okulun diğer öğrencileri çocuklara kötü/ayırıcı davranabilmektedir.

*“Çocuğum 10 yaşında.. hocalardan baskı geliyor... sen anlamıyorsun deniyor.. Arapçadan bile bıraktılar... **temenni ederim ki Suriyeli çocukları daha fazla anlayışla karşılarlar**” (42 yaş, 5 çocuk, ilkokul).*

Kendilerine yapılan ayırıcı davranışları bir miktar tolere ettikleri, ancak çocuklarına ilişkin olanının can yakıcı olduğu görülmüştür. Belki de çocuklarını yaşatabilmek amacı ile katlandıkları uzun ve meşakkatli süreçte zaten çok travmatize olmuş çocuklarının yeniden incinmesi tüm çabalarının anlamsız olduğu fikrini yaşamalarına neden olmaktadır.

“10 gün önce çocuğumuzu Türkler dövdü.. polise şikayet ettik ama polis bizi suçladı... ama ikinci gün 50 kişi ellerinde bıçakla gelip kocamı bile dövdüler (ağlıyor-duygusal paylaşımı yarıda kesildi)... sorduk neden dövüyorsunuz, biz ne yaptık size... bizi tehdit ettiler... bizi polise teslim etmeyeceksin.. bir oğlum çalışıyor, sabah gidip gece geliyor.. kimseyle bir sorun olamaz yani... yer değiştirmek istiyorum... merkeze yakın ev arıyorum... ama kefil olmadan ev bulmak da zor oluyo” (52 yaş, 4 çocuk, ortaokul).

Mahalle ilişkileri konusunda güçlük üreten, diğerlerinin kendilerine olan bakış açısını etkileyen bir diğer husus Suriyelilere ilişkin yapılmakta olan yardımlarla ilgilidir. Aynı mahallede yaşadıkları ve kendi koşullarına çok benzer komşuları olduğu ve kendilerine yapılan yardımların onların olumsuz, hatta bazen düşmanca tavırlarının gelişmesinde etkili olduğu belirtilmiştir. Bu anlamda kendilerine yapılan yardımların bir miktar **“yoksulların rekabetini”** ürettiği, bu nedenle o komşulara da yardım verilmesinin önemli olduğu belirtilmektedir. 51 yaşında, 6 çocuklu, eşini ve iki çocuğunu Halep’te kaybetmiş katılımcının çok da dikkatli ve nazik ifade ettiği **“bize yardım veriliyor ya bazen komşular güceniyor, neden bize yardım vermiyolar diye güceniyorlar, onlara da verilsin”** şeklinde diğer yoksulları gücendiren yardımların kendilerini zora sokmakta olduğunu belirtmektedirler. **“Komşum da muhtaç, onlara da verilmesi lazım”** demektedirler. Kendilerine yönelen **“Türkiye’nin malını yiyorsunuz”** suçlamasından kurtulmak istemektedirler.

Birlikte yaşamayı zora sokan ve katılımcıların değindiği bir diğer nokta ise "ev kiralari/ev kiralama" güçlüklerine ilişkindir. Katılımcıların Ankara'da yaşama süreleri ortalama 2-3 yıldır ancak bu sürede ev değiştirme sıklıkları nerede ise bir yıl dolmadan yeni ev bulmak zorunda kalmış olduklarını göstermektedir. Ev bulmak, uygun fiyat ile ev kiralamak mahallede yaşamayı zora sokan ya da çatışma üretme potansiyeli yüksek bir konu olarak görülmüştür. Önemli bir konudur, çünkü Suriyeliye ev verilmemesi "belirli mahallelerde toplanılmasına" neden olmaktadır. Belirli mahallelerde toplanıldığı zaman da burada ev kirası artmakta ve kendilerinin pazarlık gücü düşmektedir. Ayrıca mahallenin yerli yoksullarının da yaşamları güçleşmekte ve buna bağlı olarak güçlüklerin kaynağı olarak "Suriyeliler" çabucak suçlanabilmektedir. Ev kirası konusu "yoksullar arası rekabet" oluşturan bir konuya dönüşmektedir.

Toplumsal Biraradalık İçin Ne Yapmak Lazım?

Genel olarak öneriler "bir araya gelişi, diğerleri ile teması" artırmaya yöneliktir.

"Suriyeliler neden burayı seçtiler.. kısa filimler bu anlaşmayı olumlu etkiledi.. birbirlerine yardım etmelerini sağladı" (39 yaş, 3 çocuk, lise).

"Yemek davetleri, aramızdaki ortak gelenek görenek ve tarihi ortaya çıkarır... amaç mutlu olmaktır. Ve yemek aramıza bir tuz, ekmek olur... iç duyguları harekete geçer... komşular da diğer komşularına anlatacaktır.. kademe kademe olur .. aramızda psikolojik rahatlık olmalı" (33 yaş, 3 çocuk, üniversite).

"Hastanelere refakatçi olarak gitmek.. yardım amacıyla çarşı pazar gezme.. kumaş almak, bir şey dikmek... çok araç var bu konuda" (42 yaş, 4 çocuk, lise terk).

2. 20 Yaş Üstü Evli Göçmen Kadınlarla Yapılan Odak Grup Toplantıları

Suriyelilerin yoğun olarak yaşamakta oldukları şehirlerde sosyal yaşam ve güçlük yaratan unsurlara ilişkin bazı önemli çalışma sonuçları mevcuttur. Ankara'da yaşamakta olan göçmen kadınların deneyimlerine geçmeden önce bu çalışmaların bazı sonuçlarını paylaşmak önemli olacaktır.

Yukarıda sağlık aracılarının deneyimlerinde tartışıldığı üzere gündelik yaşamın sürdürülmesinde ev bulma/kiralama ile çalışma hayatına katılım biçimlerinin hayati önemde olduğu görülmektedir. 2010 yılında Gaziantep'in orta gelirli Karataş Bölgesi'nde 3 oda 1 salon evin kira değeri ortalama 350-600 TL civarında iken, günümüzde bu rakam 950-1200 TL; Kilis'te ise Üniversite çevresinde, 2010 yılında 150-400 TL civarında olan fiyatlar 2015 yılında 600-1000 TL aralığında seyretmektedir. Böylece Gaziantep ve Kilis'te sığınmacılar yörede yaşayan insanların bir kısmının (ev sahipleri) gelir seviyesinin artmasını sağlarken, diğer dar gelirli geniş bir kitlenin ise alım gücünde düşüşe neden olmuştur. Bu nedenle Suriyeli sığınmacıların yoğun yaşadıkları illerde dar gelirli aileler ciddi ekonomik sorunlarla karşı karşıyadır (Sönmez ve Mete, 2015). Geçici koruma altındaki sığınmacıların çok büyük bir bölümünün (%90'dan fazlası) enformel işlerde,

iş güvenliği ve sağlığı açısından kötü şartlarda çalıştıkları ve günlük ücretlerinin aynı işi yapan yerli işgücü dikkate alındığında %60 oranında daha düşük ücretlendirildikleri görülmektedir (ILO, 2013).

Türkiye’de hizmet sektörü başta olmak üzere, yaygın bir kayıt dışılığın bulunuşu, düzensiz göçmenlerin ve transit göçmenlerin ve 2011 sonrası gelen geçici sığınma statüsünde olan Suriye ve Irak vatandaşlarının iş bulma ve çalışmaları için çeşitli olanaklar sağlamaktadır. Genel işsizlik oranının, genç işsizlik oranının yüksekliği, işgücü katılma oranlarının ve istihdam oranlarının düşüklüğü gibi göstergelerin olumsuzluklarına rağmen gelen göçmenlerin iş piyasalarında iş bulmaları kayıt-dışı istihdamın genişliği sayesinde. Kayıt-dışılık 2000 yılından bu yana azalma eğilimi göstermesine rağmen yüzde 36.7 düzeyindedir. Bu oran tarım dışı sektörlerdeki kayıt-dışı istihdam açısından yüzde 22.7 düzeyindedir (TÜİK 2014). Bu oranın yüksekliği düzensiz göçmenleri iş piyasasının en alt ücret tabanına yerleştirmektedir.

“Ankara Halkı İyi, Kiralar da Ucuz”

Üç mahallede yaşamakta olan göçmen kadınlarla yapılan 2 odak grup toplantısına 29 kadın katılmış ve her bir toplantı 2 saat sürmüştür. Görüşmeye katılan kadınların profil bilgileri aşağıda sunulmuştur:

Katılımcı Profili

Birinci odak grup (20 yaş üstü göçmen kadınlar)			İkinci odak grup (20 yaş üstü göçmen kadınlar)		
Yaş	Eğitim	Çocuk sayısı	Yaş	Eğitim	Çocuk sayısı
29	İlkokul	3	52	Ortaokul	2
28	Ortaokul	4	31	2 yıllık enstitü	2
46	İlkokul	6	27	Okumamış	2
50	İlkokul	7	34	Öğretmen okulu	2
48	İlkokul	8	41	Ortaokul	5
33	İlkokul	3	23	Resim enstitüsü	2
29	Lise	3	35	7. sınıfa kadar	3
18	Lise	1 *	37	5. sınıfa kadar	5
35	Lise	4	43	10. sınıfa kadar	3
43	İlkokul	3	31	9. sınıfa kadar	6
32	Ortaokul	2	36	8. sınıfa kadar	6
27	Lise	3	26	5. sınıfa kadar	2
33	Lise	3	41	6. sınıfa kadar	1 *
46	Ortaokul	7	25	Hiç okula gitmemiş	1 *
46	İlkokul	6			
Toplam 29 katılımcı					

*Dul olan kadınlardır.

2011 yılından başlayarak ve Suriye'den Türkiye'ye ülkede yaşanan iç savaş ve Türkiye'nin uyguladığı "açık kapı politikası" ile 3 milyondan fazla Suriyelinin gelmiş olduğu ve bu nüfusun yaklaşık %90'ının Türkiye'nin nerede ise tamamına yayılmış şekilde yaşamakta olduğu görülmektedir. Yaklaşık %9'luk bir grup kamp alanlarında kalmakta iken büyük çoğunluk 81 ilde kamp dışında yaşamaktadır. Sınıra yakın iller ile büyük şehirler daha fazla olmak üzere Türkiye'nin tamamına yayılmış Suriyeli nüfustan söz etmek mümkündür. Ankara ili de bu anlamda yoğun olmayan ancak yaklaşık 80 bin Suriyelinin yaşadığı bir şehirdir. Bu anlamda Ankara'da yaşamakta olan ve toplantıya katılan kadınlara öncelikle neden Ankara'da yaşamakta oldukları sorulmuştur. Gelen yanıtlar "kardeş, oğul, eş, akrabalar" Ankara'da olduğu içindir. Bu, göç literatürünün sıkça vurguladığı bir bulgu olup, göçmenler kendi yakın tanıdık ve akrabalık bağlarını kullanarak yaşayacakları yeri belirlemektedirler. Enformel ağlar olan bu ağların yer seçiminde de belirleyici olduğu görülmüştür.

Yine Ankara ilinde "**göçmen ekonomisinin**" Türkiye'nin güney sınırındaki illeri kadar oluşmamış olduğu da görülmektedir. Genel olarak Ankara ve Gaziantep karşılaştırılması yapılmakta ve bu karşılaştırmadan Ankara özellikle ev kiralari açısından daha uygun bir şehir olarak çıkmaktadır. 52 yaşındaki bir katılımcı Ankara'ya gelmeden önce Gaziantep'te yaşamıştır ve karşılaştırma yapabilmektedir: "*Ankara'da evler ve kiralar daha düşük. Antep'te kira yüksekti. Ankara daha ucuz. Antep daha pahalı.. Antep'te 1 odaya 650 verdim. Burada 4 odaya 600 veriyorum*" diyerek daha ucuz olduğu için tercih etmiş olduğunu belirtmiştir.

Yine belki göçmen ekonomisinin oluşmamış/sınırlı oluşmuş olması, belki 6 milyonluk büyük şehirde Suriyeli sayısının düşük kalması gibi nedenler; göçmenlere ilişkin ayrımcı/dışlayıcı ve hatta bazen nefret ve fiziksel şiddet içeren suçların az olması birleşerek katılımcıların ifadesi ile "*Ankara halkı çok iyi olduğu için*" buraya gelmek istedik ve geldik şeklinde ifade edilmektedir.

"Kiralari daha ucuz, Suriyelilere karşı muamele diğer yerlerden daha iyi" (32 yaşında, 2 çocuk, ortaokul).

"Mersinden daha iyi havası var... Ankara'ya döneceğime inanmamıştım. Ankara'ya döndüğümde memleketime dönmüş gibi oldum. Buradaki insanlara alıştım, o yüzden seviyorum" (33 yaş, 3 çocuk, lise).

"Biz Ankara'ya yerleşince halkın muamelesi ve kiralar daha iyidir. Kiralar Antep'te pahalıdır.. Bu nedenle Ankara daha iyi. Bir de Ankara'da çalışma fırsatı var" (29 yaş, 3 çocuk, ilkokul).

Ayrıca Suriyeli göçmenler arasında sosyal medyanın iyi kullanıldığı, farklı şehirlerdeki deneyimlerin çabucak paylaşıldığı ve buna bağlı bilgi ve deneyim paylaşımlarının da etkili olduğu görülmüştür. Özellikle Altındağ ilçesinde yaşayan Suriyeliler için Siteler'de iş bulma olasılığının yüksek olduğu ve bu nedenle de seçilmiş olduğu görülmektedir. Siteler, erkek çocuk emeğinin de kullanılabilirdiği işler sağlamakta ve bu nedenle de tercih edilmektedir. Erkek çocuklar ve kocalar için iş olanağının olması önemli bir etken olarak ortaya çıkmaktadır.

Suriye'den Ankara'ya Değişen Kadınlık Deneyimleri

Kadınların, kendi rolleri, gündelik yaşam deneyimleri, kamusal alan kullanımları ve görevleri değişmiştir. Suriye'de iken daha çok ev içi alandan kendilerini sorumlu gördüklerini ve toplumsal rol beklentisinin de geleneksel rollerle biçimlendiğini belirtmişlerdir.

"Özellikle eşin baskısı altında yaşamak en zor durumdur. Eğer dışarda çalışırsa sosyal yapı içinde yeri olur ve kişiliği gelişir. Ancak ev hanımı hep eş baskısı yaşar" (43 yaş, 3 çocuk, 10. sınıfa kadar okumuş).

Ancak Ankara'da hayatları dramatik şekilde değişmiştir. Bu değişimi "olumlu-özgürleştirici-güçlendirici" bulan kadınlar olduğu gibi, olumsuz bulan, sorumluluk ve yüklerini arttırdığını düşünen kadınlar da olmuştur. Özgürleştirici-güçlendirici bulan kadınların temel düşüncesi, Suriye'de ev içi alan ve sorumluluklarla yaşamak zorunda olmayı kısıtlayıcı gören kadınlardır. Bu hayatı "birey olarak değersizdim", "kısıtlayıcı, denetleyici bir yaşam", "özgür değildim", "evden çıkamazdım" şeklinde ifadelerle anlatan kadınlar; Ankara'da daha rahat ve özgür olduklarını, kamusal alana mecburiyetten de olsa daha çok çıktıklarını ve bu deneyimin kendilerini güçlendirdiğini belirtmişlerdir. Bu kadınların; eşleri, erkek çocukları, ailenin erkek üyeleri çalışmaktadır. Genel olarak enformel sektörde, uzun çalışma saatleri olan işlerde çalışmaktadırlar. Ortalama 14 saat çalışan ailenin erkek üyeleri, ev ve eve ilişkin, kamusal hayatı ilgilendiren tüm işleri kadınlara devretmek zorunda kalmışlardır. Faturaların yatırılması, evin alış-veriş işleri, çocukların okulları, dil kursları, çeşitli yardımları takip etme, başvurma gibi tüm işleri kadınlara bırakmışlardır.

*"Burada mesai çok uzun, eşler uzun çalışıyor. Türklerden farklı muamele ve ücrete tabidir. Hakları çiğnenmektedir. Burada da kadın daha çok çalışmak zorunda. Dışarda ve evin içinde ellerindekiyle yetinerek çocuklarının yaşamlarını sürdürmelerini sağlamak zorundadır. Faturalara, çocukların okul masraflarına yetişememektedir. **Erkeklerin mesai 14 saat .. Diğer tüm yük kadına yüklenir.** Suriye'de erkek yetirebiliyordu, burada her ikisi için de zor oluyor" (36 yaşında, 6 çocuk, 8. sınıfa kadar okumuş).*

"Burada kadın hem erkek hem kadın olmak zorunda kaldı. Erkeğin uzun mesaisi kadının da erkek gibi olmasına yol açtı... Kadın bedensel olarak da erkekleşti... Babası gün boyu çalışıyorsa, kadın o boşluğu kapatmalı. Baba rolünü kaybediyor ailede.. O rolü de kadın üstleniyor" (34 yaşında, 2 çocuk).

Bu kadınlar; enformel sektör dolayımı ile de olsa, düşük ücret de olsa, çocuk emeğinden gelen ücret de olsa fark etmeksizin evlerine gelir gelen kadınlardır. Bu durumda yeni rol düzenlemesi yapılmak zorunda kalmakta ve kadınlar bu yeni rolleri üstlenmektedirler. Bu yeni rollerin üstlenilmesi kadınları güçlendirmekte, kamusal alan katılımlarını ve diğerleri ile temaslarını arttırmakta ve özgürleştirmektedir. Yapabilirliklerine olan inançları artmıştır, talepleri yükselmiştir.

Ancak bu yeni durumu "kadınların üstüne daha fazla yük bindi" şeklinde ifade etmekte oldukları ve Suriye'de iken sadece ev işleri ve çocukların bakımı ile ilgilenmek zorunda olduklarını ancak şimdi evin geçim derdinin, evin dışındaki işlerinin yürütülmesinin de kadınlara yüklendiği ve

bunun bir tür "ikinci vardiya" tartışmasına benzer olduğu görülmüştür. Ev dışı alanın kadınlara yüklendiği ve bu anlamda zorunluluk olarak deneyimlenen bir duruma dönüşmüş olduğu için bunu "yeni yük ve sorumluluk olarak gören" katılımcıların da olduğu görülmektedir.

"Halep'te büyük bir kuaförlük salonunda çalıştım. Ama burada öyle bir imkanım yok. Daha büyük bir salonda çalışmak isterdim. Ama Türkler bize diyorlar ki Türk salonunda daha iyi para kazanırsın. Çünkü ben 10 yıldır tecrübeliyim. Ama benim iş yapmam yasak. Eşlerimiz bile haklarını alamıyorlar. Benim kızlarım var, oğlum yok çalışabilecek. 900 lira kirayı zor ödüyorum ve idare etmeye çalışıyorum. Üç ev değiştirdim çünkü hepsi harabe halindeydi. Şimdi ben bir kadın olarak çalışıyorum idare edebilmek için. Eşim geç geliyor, 1 saat oturabiliyor. Biz erkeklerden daha çok çalışıyoruz. Hem çocuklarla ilgileniyoruz hem iş yapıyoruz, bir de eve yardım almaya çalışıyoruz" (36 yaş, 6 çocuk, 8. sınıfa kadar okumuş).

Genel olarak kadınların hepsinin 20 yaş altında evlenmiş olduğu, 29 kadından 7'sinin ise çocuk gelin olup 15 yaş altı evlenmiş olduğu görülmektedir. Kadınların şu anda "ideal evlenme yaşı" konusunda ortalama 20 yaş ideal olarak gördükleri, benzer şekilde ideal çocuk sayısını da 3-4 olarak gördükleri belirtilmelidir. Hem evlenme yaşı hem de ideal çocuk sayısına ilişkin görüşlerinin gerçek durumdan (kendi deneyimleri, evlenme yaşı ve sahip olunan çocuk sayısı birlikte düşünüldüğünde) farklı olduğu görülmüştür. Kadınların idealinde, evlenme yaşının yükselme, çocuk sayısının ise azalma yönünde olduğu söylenebilir.

Geçim Nasıl Sağlanıyor?

Katılımcıların geçimlerini nasıl sağladıklarına bakıldığında genel olarak geçimin iki kaynağının olduğu görülmüştür: i) çocuk emeği, ii) sosyal yardımlar.

Tüm katılımcılar, geçimin çok zor olduğuna değinmişlerdir. Yoksulluk içinde yaşadıklarını ve yaşamın çok pahalı olduğunu ifade etmektedirler. Yoksulluğu belirleyen birbiri ile yakın ilişki içinde olan birkaç neden vardır. İlk neden ev kiralari yüksektir. İkinci neden iyi ücretli işte çalışan yetişkin erkek sayısı nerede ise yoktur. Geçici koruma altındaki Suriyeliler için 2016 yılının Mart ayında çalışma izni çıkarılmıştır. Ancak çalışma izni için işverenin başvurusu gereklidir. Katılımcıların deneyimleri ve reel durumda işverenin çalışma izni için başvurması için ya Suriyeli emeğinin piyasada zor bulunur olması ya da işverenin büyük ya da en azından orta büyüklükte işveren olması gerekmektedir. Bu iki unsur olmadığında ise göçmen emeğini istihdam etmenin en önemli nedeni ucuz emek olduğundan mümkün olmaktadır. Bu nedenle katılımcıların ailelerindeki erkek üyeler enformel, uzun çalışma saatleri ve düşük ücretle karakterize işlerde çalışmaktadırlar. Bu işlerden elde edilen gelirin geçinmeye yetmemesi, erkek çocuk emeğinin kullanılmasına neden olmaktadır. Zaten yetişkin erkek emeği de çok sınırlıdır. Bu durumda katılımcıların ailelerinin geçimi erkek çocuk emeği ve sosyal yardım temelli olmaktadır Ancak sosyal yardımların geçinmeye yetmediği, bu nedenle de erkek çocuğun olması halinde onun çalışmak zorunda olduğu görülmüştür.

Kadınlar açısından, erkek çocukların geçim sorumluluğuna dahil olmaları, özellikle de Suriye'de eğitimde olup akademik olarak başarılı olan çocukların burada çalışmak zorunda kalması çok

üzücüdür ama başkaca seçenek de gözükmemektedir. Özellikle kalabalık aileler için nerede ise başka seçenek yoktur.

“Çocuklarımin 3’ü de burada çalışmak zorunda kaldı” “2 çocuğum var, 2’si de çalışıyor”, “6 kişilik aileye 1 çocuğum kendi başına çalışıp bakıyor, yardım çok az, yetmiyor” şeklinde ifade edilen gereklilik durumu buna yol açmaktadır. 5-6 çocuk olduğu vakit geçinmek çok zor hale gelmekte ve artan çocuk sayısına bağlı olarak kadınların kendileri çalışma hayatına katılamamaktadır. Zira 6 çocuğun bakımı ve ev işleri çok zor ve zaman alıcıdır. Erkek çocuklar da eğitime devam edememekte ve çalışmak zorunda kalmaktadırlar:

“Çocuklarımin çalışmak yerine okusun isterdim. Benim Suriye’deyken çocuğum en iyi öğrenciler arasındaydı... 18 ve 16 yaşında iki çocuğum var... Burada çalıştığı için okuyamıyor” (36 yaş, 6 çocuk, 8. sınıfa kadar okumuş).

*“Aynı sorun var. **Benim oğlum da okumak istiyor.** Biz babasına yardım etmesi için baskı yaptık. Yani şartlarımıza göre bitirebilir ya da bitiremez. Zorlanıyoruz, istemiyoruz ama” (31 yaşında, 6 çocuk, 9. sınıfa kadar okumuş).*

“Çocuklarımin öğrenciydi. Orda çalışmıyordu. Ama burada 14 yaşındaki çocuğum çalışmak zorunda kaldı. En zor durum bu” (46 yaş, 7 çocuk, ortaokul).

Kadınların Suriye’de ücretli çalışma deneyimleri sınırlıdır. Genellikle eğitimli kadınların çalışmakta olduğu, ancak çoğunluğunun ücretli çalışma deneyiminin olmadığı görülmektedir. Ayrıca savaştan kaçarak gelmiş olunması, diplomalarının olmaması, bazı durumda denklik sorunları, özellikle kuaförlük gibi beceri gerektiren meslekler için becerileri denkleştirecek sistemlerin olmaması nedenleri ile çalışmaları güçtür. Esas mesele ise kadın oldukları için çalışmaları nerede ise imkânsızdır. Ev ve bakım sorumlulukları ile uzun çalışma saatlerinden ötürü kadınların ücretli çalışması imkânsız gibidir. Zira çocuk bakımı en büyük engeldir.

*“Halep’te çalışmıyorduk. Çocuk yaşta çocuklarımız çalışmaktadır. **Eşlerimiz ev dışında çalışmamıza izin vermiyor.** Bize Türklere verilen tam gün ücreti verilmemektedir. İşte ucuz ve vazgeçilebilir görülüyor.. Zorlanıyor” (29 yaş, 3 çocuk, lise).*

Ayrıca kadınlar, Türkçe dil yeterlilikleri olmadığından, erkek üye ve erkek çocukların çalışmasına bağlı olarak, ev içi işleri ve okul çocuğu olması halinde onların sorumluluklarını devredemeyecekleri için iş dahi aramamaktadırlar. Buna ek olarak, Türkiye’de işsizliğin yüksek olması da göçmen kadın emeği için çalışmayı zora sokan bir husus olmaktadır.

Diğerleri ile Karşılaşmalar

Yaşanılan mahallede komşuluk, okul-çocuklar ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yaptığı çalışmalar dış dünya ile ilişki kurmayı sağlayan yollardır. En kolay ama gerilimli olan komşuluktur. Komşular ile ilk karşılaşma genellikle önyargılar ile olmakta ancak zaman geçtikçe *“birbirini daha iyi anlayan”* ilişkilere dönüşebilmektedir. Ancak katılımcıların sıkça ifade ettikleri üzere, zaman içinde önyargıları *“olumlu yönde”* değiştirmesi gereken ya da bu konuda çaba harcayan taraf

göçmen olan taraftır. Göçmen kadınlar tarafından bu durum içselleştirilmiş gözükmektedir. *'Mahalleye, apartmana sonradan gelen hatta Suriye'den gelen onlardır. Yaşanılan mahallenin gerçek sahiplerinin bazı önyargılarının olması da normal kabul edilerek bu olumsuz yargıları olumluya çevirecek olan kendileridir'*. Genel olarak bu konuda çaba harcayan, hep iyi ve sorunsuz olmaya çalışan göçmen kadınlardır. Ancak çocuk konusu bu durumu biraz bozmaktadır. Çocukların anlaşmazlıkları, kavgaları hemen aileler arası konu haline gelmekte ve komşular ile ilişkileri ve kendilerine ilişkin önyargıları pekiştiren bir durum olmaktadır.

Çocukların okul deneyimleri de kadınlara ev dışı dünya ile ilişki kurduran bir durumdur. Bazen öğretmenler, bazen çocuklar arası tartışmalar-çatışmalar, ayrımcı/dışlayıcı pratiklerle karşılaştıkları yerler olmaktadır. Ev sahipleri ve bazı ev sahiplerinin "paragöz" oluşları da karşılaşma sağlayan deneyimler olmaktadır. Ankara'da yaşama süreleri 2-3 yıldır ve bu süre zarfında ortalama ev değiştirme sayıları da 2-3'dür. Bu, sık ev değiştirmek zorunda kaldıklarını göstermektedir.

Toplumsal biraradalık için ne/neler yapılabilir diye konuşulduğunda da ilk gelen önerilerden birisi bu konuya ilişkindir. Ev kiralari, evden çıkarılmanın kolaylığı bu konuda çok kırılğan olduklarını göstermektedir. İkinci konu iş bulma, çalışma izni, çalışan haklarını korumaya yönelik tedbir taleplerine ilişkindir. Kadınlar kocaları için, erkek çocukları için ve aileleri için ucuz kirali ev gibi talepleri sıralamakta, kendileri için pek bir şey talep etmemektedirler. Dil öğrenmek, çocuklarını okutabilmek ve diğerlerinin gözünde "iyi Suriyeli" olmayı talep etmekte ancak kendileri için pek bir şey hem düşünmemekte hem de istememekte oldukları görülmüştür.

Temel/Ortak Sorunlar

- Kiraların yüksekliği, ev bulma güçlüğü, evden kolayca çıkarılma.
- Eşlerin düşük ücretli ama daha önemlisi çok uzun çalışma saatleri.
- Düşük ücretli işlerle ve kadınların ücretli çalışmaması ile ilgili önemli dert erkek çocukların çalışmak zorunda kalıyor olmaları. Çocuk emeği istihdam eden işverenin çalışma iznine başvurması sözkonusu olamayacağından (çocuk çalıştırılması yasaktır) kayıt-dışı çalışmanın yaygın olmasına neden olmaktadır. Bu durum sadece erkek çocuklar için değil yetişkin erkekler için de aynıdır.
- Yaşadıkları mahallenin yerleşikleri ile yeterince kaynaşamamış olma.
- Dil sorununu aşmayı sağlayıcı kurs, ortam ve etkinliklerin azlığı.

3. Genç Göçmen Kızlarla Yapılan Odak Grup Toplantısı

12-20 yaş arası 14 genç kızın katılımı ile yapılan odak grup toplantısı 2 saat sürmüştür. Toplantıya katılan genç kızlar ortalama 15-17 yaş arasındadır. 14 genç kızın 5'i eğitime devam etmektedir. Diğerleri ise Suriye'de okulda olduklarını ancak henüz Ankara'da okula başlamadıklarını belirtmişlerdir. Genç kızların da Ankara'da yaşama süreleri ortalama 2-3 yıl arasındadır. Katılımcıların profilleri tabloda sunulmuştur.

Katılımcı Profili

Yaş	Eğitim	Ankara'da yaşama süresi (yıl)
15	8. sınıfta okuyor	2
18	10. sınıfa geçmiş, okumuyor	1.5
15	6. sınıfa geçti, okumuyor	1.5
16	9. sınıfa geçti, okumuyor	2
16	9. sınıfa geçti, okumuyor	2
15	9. sınıfta okuyor	2
12	6. sınıfta okuyor	2
18	11. sınıfta okuyor (İmam Hatip Lisesi)	2.5
17	Lise sona hazırlanıyor	4
17	7. sınıfta okuyor	4
13	7. sınıfta okuyor	3
14	9. sınıfı bitirdi, okumuyor	2.5
20	Lise son sınıfta okuyor (İmam Hatip Lisesi)	2
19	Üniversiteye hazırlanıyor	2
Toplam 14 katılımcı		

Güvenli, Korunaklı Yaşamdan Belirsizliğe

Genç kızların deneyimleri annelerin deneyiminden bir hayli farklıdır. Suriye'de daha güvenli, daha belirli ve yaşları ve eğitime devam ediyor olmalarından kaynaklı daha özgür olan hayatları tamamen değişmiştir. Savaşın ne olduğunu, neleri değiştirdiğini, yıktığını anlamak için belki de gençlerle konuşmak gerekiyor. Genç kızların anneleri için savaşın neleri yıktığından ziyade, yeni gelinen, aslında oldukça yabancı olan bir başka ülkede tutunmaya çalışmak, çocukları eğitimde tutabilmek, geçinebilmek yani "iyi/yeni yaşamı kurabilmek" daha önemli konular haline gelmektedir. Ancak genç kızlar hayallerini, okullarını, daha belirgin ve korunaklı hayatlarını kaybettiklerini daha kolay ve samimi aktarmaktadırlar.

"Suriye'de mutluyduk. Rahat yaşıyorduk. Günümüzü yaşıyorduk. Hayallerimiz okulumuzu tamamlamaktı. Burada Türkçeyi öğrenemedik" (18 yaş, 10. sınıfa geçmiş).

Hayallere veda etmek ya da daha iyimser bir bakış açısı ile biraz ertelemek şart olmuştur. Zira yeniden hayal kurmaları ile eğitime erişme arasında bağ vardır ve eğitime erişme, eğitimde kalma ve girilen yeni sistemde başarılı olabilmek için Türkçe dil kullanımının iyileşmesi gereklidir ve çoğu henüz bunu başaramamıştır. Türkçeyi öğrenemeyince eğitim dolayımı, meslek sahipliğini hedefleyici hayaller kurmak da zorlaşmaktadır. Zaten bu yeni hayat zordur. Aile yaşamları, okul ve arkadaşlık yaşamları da değişmiştir. Geçim derdine düşen aile, genç kızların ifadesi ile "çok çalışmakta, Türkiye'de herkes çok çalışıyor" tespitinde ifade bulmaktadır. "Türkiye'de herkes çok uzun çalışmakta mıdır?" sorusu ülkeler arası çalışma süreleri karşılaştırması verilerinde de açıkça görülebilmektedir. Çalışma saatleri uzundur ancak göçmenler için özellikle de enformel sektörde çalışanlar için bu süre çok daha uzundur.

Korunaklı, güvenli ve öngörülebilir bir yaşamdan gelmiş olan gençler için yeni hayat zordur. Genç erkek çocuklar için de zordur, çünkü onlar ailenin yoksulluk mücadelesinin katılımcısı/ paylaşımcısı haline gelmişlerdir. Genç kızlar için ise belirsiz, öngörülemez, baskının arttığı bir hayat üretmiştir. Bu koşullar altında yeniyi inşa etmek de zor hale gelmektedir. 16 yaşında, 9. sınıfa geçmiş ancak henüz Ankara'da okula başlamamış olan genç katılımcı:

"Suriye'de hayatımız güzeldi. Geleceğimiz güvendedi. Hayallerimizi elde edeceğimizi düşünüyorduk. Okula gidiyorduk ama savaşla hayallerimiz kalmadı. Savaştan önce okula gidiyorduk. Okuldan başka bir işle uğraşmıyorduk. Hayallerimiz büyüktü. Geleceğimizi elde etmek konusunda düşüncelerimiz vardı. Ama hayatımız daha güzeldi. Orası vatanımız çünkü"

"..orda güvenlik vardı. Okula gidip gelirdik. Hayat sakindi. Korkmazdık" (15 yaş, 8. sınıf bitti).

"Okula giderdik. Festivallere giderdik. Projelere, törenlere katılırdık. Okulla ve öğrenmeyle meşguldük" (13 yaş, 7. sınıfta okuyor).

Gelinen yeni ülke ve ailenin erkek üyelerinin ve erkek çocukların çalışma hayatına katılma zorunlulukları ve genel olarak uzun çalışma saatleri genç kızlar açısından yalnızlaşma ve eve kapanma gibi güçlükler üretmektedir. Ailenin erkek üyelerinin evde olmaması, genç kızları, özellikle okula gitmeyenleri, eve ve mahalleye bağlı kılmaktadır. Ayrıca ailenin yoksulluğu kızların okula erişim hayallerini de zora sokmaktadır. Genç katılımcılardan birinin belirttiği üzere bu sınırlanmış yaşam "**burada genç için hayat yok**" şeklinde özetlenmiştir.

"...savaştan önce arkadaşlarımızla buluşurduk. Belirli günler toplanmak için vardı. Burada insanlar zaman bulup bir araya gelememektedirler. Burada hayat sadece çalışma. Burada genç için hayat yoktur" (19 yaş, lise sonda okuyor).

Genç kızların yaşamlarının daralmasına, hareketleri üzerindeki kontrolün artmasına neden olan bir diğer etmen ise ailenin "erkek çocukları" ile ilgilidir. Sadece anne-baba değil, ailenin diğer erkek üyeleri de genç kızlar üzerinde kontrol uygulamakta ve bu sorgulanmamaktadır. Genç kızlar; kız-erkek ayrımının ve erkeklere serbestlik sağlayan bu ayrımın aslında "**ayrımcılık**" ürettiğinin farkındadırlar. Ayrıca genç kız ve erkek için eşitsizlik üreten bu ataerkil yapıyı görmüş ve hatta deşifre de etmişlerdir ancak güçsüz oldukları için yapacak başkaca bir şeyleri de yoktur. 18 yaşındaki katılımcı bu durumu şöyle açıklamaktadır:

"Genç erkek 18 yaşından sonra söz sahibi olur.. kararları olur istediği gibi girer çıkar. Görüşünü zorunlu kılar. Büyüdü mü bitti artık. Söz sahibidir. Bize 'siz kızsınız olmaz' derler ama ona her şey serbesttir. Kimse ona hesap sormaz"

"Bize birçok şey yasaktır. Pencerede dursam 3 yaş küçük kardeşim "niye pencerede duruyorsun?" diyor. Sürekli gözetliyorlar bizi" (15 yaşında).

Suriye'de yapıp Ankara'da yapamadıkları neler var diye bakıldığında temel olarak okuyan-öğrenci olan genç kızların görece daha rahat oldukları, okula gittikleri için arkadaşları olduğu, aile ile harcanan zamanlarının daha fazla olduğu, birlikte yapılan gezme, sohbet, komşular ve akrabalar ile bir araya gelme etkinliklerinin olduğu görülmektedir. Ankara'da eğitim sistemine

dahil olma zordur. Dahil olabilseler bile hala dille ilgili sorun yaşamaktadırlar ve bunu “Türkçe çok zor, en çok o zor” şeklinde ifade etmektedirler. 19 yaşında lise son sınıfta okuması gereken katılımcının ifadesi ile “Türkiye’de müfredat kolay ama bizim dil sorunumuz var” şeklindedir. Gündelik hayatta bir miktar Türkçe kullanabilmektedirler ama akademik eğitim sisteminde kısmi dil yeterliliği ile başarılı olacaklarını düşünmemektedirler.

Genç kızlar için diğer bir güçlük ise “tehlikeli, güvenilmez dışarı” algısı, kısmen tehdidi, onların ev içi alanda kalmalarına neden olmaktadır. Dışarı çıkmaktan korkuyor olmanın temelinde “tehlikeli kamusal alan” algısı mevcuttur. Çeşitli kaynaklardan duydukları “insan kaçırma/genç kızların kaçırılması” haberleri gerçek ya da gerçek olmayan ama tehlikeli dış dünya söylemini üretmektedir.

Genç kızların eğitime erişimlerindeki bir başka engel okulların karma olmasına ilişkindir. Suriye’de özellikle şeri eğitim veren okullarda kız-erkek ayrılmaktadır. Ancak burada böylesi bir ayırım bulunmamaktadır, bu nedenle de okula gönderilmeme durumu söz konusudur. 13 yaşındaki katılımcı bunu “Burada karışık (kız-erkek birlikte) diye beni okula kaydetmediler” şeklinde ifade etmektedir. Ayrıca eğitim süresinin uzun olması, tüm gün okulda olma da bir çeşit engele dönüşebilmektedir. Ev içi alanda annelerin yardımcısı olan genç kızların tüm gün süren eğitimi uzun buldukları görülmektedir. 13-15 yaş grubunun ortaokul düzeyinde olmaları, eğitimin karma olmasından çok etkilenmiyor gibidir ancak bazı katılımcıların ifade ettiği üzere bu karma eğitim lise aşamasında eğitimden çekilmelerine yol açabilir gözükmektedir: “Burada erkeklerle aynı sınıfta okumak zorunda kaldım ki hayallerimi gerçekleştireyim. Ama yapacak bir şeyim yoktu. Karışık okumanın bana herhangi bir etkisi, sorunu olmadı. Ama lisede belki olabilir” (15 yaşında, 8. sınıfta okuyor).

Eğitim Almak Tek Çıkış Yolu Gibi

Genç kızların karşılaşmakta oldukları tüm güçlüklerle rağmen eğitime almaya, eğitim dolayımı ile edinilecek bir meslek sahipliğinin kendilerini kurtaracağına olan inançları yüksektir. Eğitim yoluyla meslek edinemezler ise çalışamayacaklarının da farkındadırlar. Düşük eğitimi ya da eğitimsiz göçmen kızların iş piyasasında bulabilecekleri işler ailelerin onaylayabilecekleri işler değildir. 18 yaşındaki katılımcının deneyimi de bu durumu teyit etmektedir: “Çalışmak istiyorum ama kötü işler karşıma çıkıyor, ailem kabul etmiyor. Ama diplomam olsa kimse bir şey diyemez”.

Ancak profesyonel bir meslek sahibi olurlar ise çalışabileceklerini düşünmekte ve bu nedenle eğitime yüksek değer vermektedirler.

Evden çıkabilmek, ailenin erkek üyelerinin oluşturduğu baskıyı kırabilmek, 19 yaşındaki katılımcının ifadesi ile “kendime güvenip kendi hayatımı kurup erkeğin hegemonyası altında olmamak için” eğitimde kalmak önemlidir. Ev içinde, toplumda söz sahibi olabilmek, belli bir konum edinebilmek için de eğitim almak istemektedirler.

“Türkler Daha Rahatlar”: Yerli Genç Kızlar ile Karşılaşma/Karşılaştırma

Genel olarak mahallede, okulda, etrafta gördükleri akranları kendilerinden daha şanslı ve rahattırlar. “Bizim gibi eve mahkûm değiller” şeklinde ifade edilen sıkışma halleri, rahatça sokağa çıkabilen, cep telefonu kullanabilen, internete erişimi olan genç kızlar olarak ifade bulunmaktadır. Bir diğer farklılık ise “başörtüsüne” ilişkindir. Ankara’da, Türkiye’de genç kızların isterlerse başlarını açabildikleri ve bu nedenle de daha özgür ve şanslı olduklarına değinmişlerdir. Çünkü kendilerinin böyle bir seçim şansı yoktur, 10-11 yaşından itibaren başörtüsü takmak zorunda olduklarını belirtmişlerdir.

Gelişen, yaygınlaşan hatta ucuzlayan teknolojiye erişimin genç kızlar için önemli olduğu, cep telefonuna hatta internet erişimi olan bir cep telefonuna sahip olmanın çok önemli olduğu ve genç olmayı, özgür ve rahat olmayı sembolize ettiği odak grup toplantısında görülmüştür.

Genç kızların, özellikle eğitime erişimi olmayan kızların mahalle hayatları, bu mahallelerdeki akranları ile ilişkileri incelendiğinde öncelikle değinilmesi gereken, diğer genç kızlarla ilişkileridir. Kız-erkek arkadaşlığı her iki taraf açısından da (yerli mahalleli, göçmen) kabul edilmemektedir. Genel olarak Suriyelilerin yoğun olduğu mahallelerde yaşıyor olmaları mahalle hayatının daha kolay ve sorunsuz olmasına yol açmaktadır. “Biz hep Suriyeliyiz. Mutluyuz. Çok iyi”; “Biz hep Suriyeliyiz. Türklerle çok anlaşamıyoruz, uzak yaşıyoruz, sadece selamlaşıyoruz” katılımcılar tarafından yapılan yorumlardan birkaçıdır.

Ancak genel olarak Suriyelilere yönelen memnuniyetsizlikten ziyadesi ile etkilenmekte oldukları görülmektedir. Genç kızların en çok konu ettiği anlaşmazlık/memnuniyetsizlik yaratan konu da; annelerin de değindiği üzere “baharatlı-kokulu” yemekler yapılması ve bu kokudan komşuların rahatsız olmasıdır. Genel olarak yaşanan yerler gençlerin gözünden “yoksul, varoş” olarak tanımlanmakta ve bu mahallelerde yemek kokusu, kalabalık aile olma gibi nedenlerin daha az anlaşmazlık ürettiğine değinilmektedir. 12 yaşındaki katılımcının deneyimi bu durumu netleştirmektedir: “Yeni binada ev kiraladık ama iki Suriyeli aileydik, ne pişirsek bize kızarlardı. Yani yemek kokusuna bile tahammül edemiyorlardı. Çıktık, gecekonduya geçtik. O açıdan daha iyidir gecekondu... Evimiz ve komşularımız burada daha iyi”. Ancak genel olarak genç kızlar daha iyi “zengin mahallerde” yaşamak istemektedirler. “Ben sevmiyorum yaşadığım yeri. Varoş bölge. Çok kalabalık. Biz daha iyi ve zengin bir semte gitmek istiyoruz”.

4. Yerli Halk ve Toplumsal Bütünleşme

Türkiye’de Suriyelilere ilişkin yapılan çalışmalar ve genel gözlem ve haberler birlikte dikkate alındığında, zaman zaman ırkçılığa, yabancı düşmanlığına, nefrete varacak olumsuz tavırlara rağmen genelde “toplumsal kabul” düzeyinin olağanüstü yüksek olduğu söylenebilir gözükmektedir (Erdoğan, 2014, s. 5). Ancak yüksek kabul oranına rağmen toplumun bazı alanlara ilişkin tavrı ve kaygısı araştırmalarda çok net olarak ortaya çıkmaktadır (Erdoğan, 2014, s. 24-35):

[Araştırma bulguları], "toplumun Suriyeliler ile arasına çok ciddi bir kültürel mesafe koyduğunu (%45,3), Suriyeli çocukların eğitimi konusuna sıcak bakıldığını (%72,5), Suriyelilerin ekonomiye getirdiği yükün önemsendiği ve ekonominin zarar gördüğü düşüncesinin hakim olduğunu (%70,8), halkın yarıya yakının sürekli çalışma iznine sıcak bakmadığını (%47,4), geçici çalışma izni konusuna nispeten daha sıcak bakıldığını (%32), Suriyelilere vatandaşlık verilmesine sıcak bakılmadığını (%84,5), Suriyelilerin güvenlik riski oluşturduklarının düşünülüğünü (%62,3), toplumun yarıya yakının Suriyelerin ülkelerine geri dönmelerini beklediğini (%45,1), Suriyelilerin Türk toplumuna uyum sağlayacaklarına inanmadıklarını (%66,9) ortaya koymaktadır."

Oytun ve Gündoğar'ın (2015, s. 16) hazırlamış oldukları 'Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri' isimli raporda, "Suriyeliler ile yerel halk arasında farklı dil, kültür ve yaşam tarzından kaynaklanan sorunların öncelikli geldiği görülmekte, bu durum toplumsal etki boyutunda kabul ve uyum sürecinin zayıf yönlerini oluşturmaktadır. Suriyelilerin demografik verileri ilin sosyal dokusundan farklılaştıkça yerel halkın Suriyelileri tehdit olarak görme ve güvensizlik hissi artmaktadır. Bu durum bazı illerde etnik ve mezhepsel kutuplaşmaları körüklemektedir" denilmektedir. Bölgede yapılan diğer saha araştırmalarında halkın %70,8'sinde, Türk ekonomisinin Suriyelilerden dolayı zarar gördüğü algısının mevcut olduğu, halkın %60'ının ise Türkiye'de yoksullar varken Suriyelilere yardım yapılmasına itiraz ettiği (Erdoğan, 2014, s. 26) görülmektedir.

Yerli Mahalleli, 20 Yaş Üstü Evli Kadınlarla Yapılan Odak Grup Toplantısı

Suriyelilerin yoğunlukta yaşadığı üç mahalleden toplam 9 kadın ile yapılan odak grup toplantısı, birlikte yaşamının hangi alanlarda güçlük ürettiği ve yerlinin diğerini nasıl gördüğünü anlamak açısından önemli ipuçları sağlamıştır. Toplantıya katılmış olanların profilleri aşağıda sunulmuştur:

Katılımcıların Profili

Yaş	Eğitim	Çocuk sayısı	Ankara'da yaşama süresi
44	İlkokul	5	20 yıl (kendi evinde)
41	İlkokul	3	14 yıl (kayınvalidenin evinde)
46	İlkokul	2	31 yıl (kayınvalidenin evinde)
62	ilkokul	3	42 yıl (kiracı)
53	İlkokul	4	12 yıl (kiracı)
37	İlkokul	3	30 yıl (kiracı)
50	İlkokul	3	30 yıl (kiracı)
46	Meslek lisesi	2	13 yıl (kendi evinde)
33	İlkokul	4	10 yıl (kiracı)
Toplam 9 katılımcı			

Öncelikle belirtilmesi gereken “yerli-yabancı” ayrımının biraz abartılı olacağıdır. Üç mahallenin de yerleşik halkı olan kadınların aynı mahallede yaşama süreleri en az 10 yıldır. Mahallede yaşama süresi açısından yerleşik bir grup oldukları söylenebilir. Mahallenin seçim nedeni iç göç süreçlerinin izlerini taşımaktadır. Tanıdık ve akrabaların olması, evlilik nedeni ile yerleşme, kiraların uygun olması ve iş olanaklarına özellikle Sitelere yakın olması, bu üç mahallede yaşama nedenleri arasında sayılabilir. Çoğu kiracı olmasına rağmen yaşama süresinin uzunluğuna bağlı olarak ev değiştirme sıklıkları azdır. Genel olarak birbirlerini tanımaktadırlar ve yakın komşuluk ilişkileri halen sürdürülmektedir. Kadınlar biraraya gelmekte, çocuklarını birbirlerine emanet edebilmekte ve ‘Suriyeliler dışında’ mahallelerini sevmekte olduklarını ifade etmektedirler.

“Suriyeli göçmenler ilk geldiklerinde ‘çok acıdık, çok yardım ettik’ ama zaman geçtikçe onlar bizim iyi niyet ve yardımlarımıza aynı şekilde yanıt vermediler” demektedirler.

“Çok acıdık, eşyalarımızı da verdik, yardım da ettik. Ama sonradan olmadı” (62 yaş, 42 yıldır aynı mahallede yaşıyor).

“Çok yardım alınca şımardılar” (46 yaşında, 31 yıldır aynı mahallede yaşıyor).

Başlangıçta “kısa süreli bir misafirlik” olacağını düşünmüşler, konuya “insani” yaklaşmışlar ve onların geçici süre ile geldiklerini düşünmüşlerdir. Ancak 3-4 yıl geçmiş olmasına rağmen halen gitmemeleri, ‘hatta gitmedikleri gibi, her geçen gün yerleşik hale geliyor’ olmaları başlangıçta önemsemedikleri ya da farklı olduklarını “nasılsa gidecekler” gözüyle gördükleri için pek de dert etmedikleri hususların artık problem haline gelmekte olduğu aktarılmaktadır. Özellikle 20 yıl ve daha uzun süredir aynı mahallede yaşamakta olanlar Suriyelilerin kalıcılığını kabul etmekte zorluklar yaşamaktadırlar ve kendilerinin mahallenin “azınlığı” haline geldiklerini ifade ederek “azız ama varız” demektedirler.

Birlikte yaşama süresinin artmasına bağlı olarak Suriyelilerin yerleşik hale gelmeleri, yaşayabilmek, çocuklarını okutabilmek ya da işsizliklerini çözebilmek için çeşitli işlere girmeleri, gelir yaratıcı etkinliklerini artırmaları zaten kiracı olan, eşlerinin düzenli gelir ve işlerinin olmadığı, yoksul mahallelerde yaşayanlar için tehdit edici görülmeye başlamıştır. Özellikle kendi işyerlerini açan Suriyelilere kızmakta, mevcut olan işyerlerinden alış-veriş yapmalarını beklemektedirler. Suriyelilerin lokanta, fırın, berber, manav açmaları, kendi mahallerinde yeni bir “Suriyeli mahallesi” oluştuğunu düşünmelerini güçlendirmektedir.

*“Kebapçısı var.. **Bildiğin Suriye gibi yaptılar burayı, hemen kendi iş yerlerini kurdular...** Berberleri, lokantaları” (62 yaş, 42 yıldır aynı mahallede yaşıyor).*

Farkı Kültürel Karşılaşmalar: “Onlar Zaten Gündüz Yatıp Gece Gezerlermiş”

Suriyelilerin yerleşik hale gelmeye başlaması, çeşitli işyerleri açmaları ve mahallede, sokakta daha görünür hale gelmeleri kadınları, ama özellikle kendilerini mahallenin “gerçek sahibi” olarak gören kadınları, rahatsız etmekte hatta kızgın olmalarına neden olmaktadır. “**Yoksulların rekabeti**” şeklinde ifade edilebilecek bu durum aslında göç çalışmalarının gösterdiği ve nerede

ise tüm göç deneyiminde ortaya çıkan bir durum olmaktadır. Kendi yoksulluklarının esas nedeni olarak Suriyelileri görmeye başlamaları ve onların şımartıldığı, onlara çok yardım yapıldığı ve "aslında yeni gelen grup olarak bu sağlanan olanakları hak etmedikleri" düşüncesi gelişmeye başlamaktadır.

"Evde üç kişi çalışıyor. 4-5 bin gelirleri var ama yine yardım alıyor, bedava kömür alıyor, ben alamıyorum. Bana kömürü satıyor, onlara daha fazla veriyorlar. Bizimkiler de diyor ki, ben bu ülkenin vatandaşıysam bu devlet bana da versin diyor. Yani imkânınız varsa gelip bir bizim orayı görün derim... Çay kahveye bile gelmiyorlar.. Evimize gelmezler. En altımda kiraya geldi, bizlere de gelmiyorlar" (37 yaşında, 30 yıldır Ankara'da yaşıyor).

İlk olarak kızgınlıklarının temelinde devlet yardımları ve Suriyelilerin müsriflikleri, kadirşinas olmamaları ve bu halleri ile de yardım "hak etmedikleri" düşüncesi gelişmektedir. Belediyelerin verdiği yardım paketlerindeki bazı yardımları satmaya çalıştıklarını, ekmek ve makarna yemediklerini ve buna rağmen bu yardımları aldıklarını, hatta bazen bu yardımları çöpe attıklarını belirterek kızmaktadırlar.

"Belediyeden ekmek alıyorlar ve onları satıyorlar. Yemiyorlar ama kendi ekmeklerini yapıyorlar. Bedava ekmek alırlar ama atarlar" (46 yaşında, 31 yıldır aynı mahallede yaşıyor).

"Bizzat şahidim. Büyükşehir gıda yardım paketi alıyoruz... Ama makarnayı çöpe atıyorlar... Pirinci alıyorlar, çayı dahi almıyorlar. Valla çöpten tümünü ben aldım. İhtiyacım var diye müracaat ediyor. Büyükşehir Belediyesi de onlara veriyor, ama o atıyor. Ben alıp ihtiyacı olana verdim" (50 yaşında, 10 yıldır aynı mahallede yaşıyor).

Elbette aynı mahallede birlikte yaşayan ve Suriyelilerin bazı yardım paketi içeriğini alışkanlıkları böyle olduğu için yemediklerini, bunun müsriflikle ya da şımarıklıkla ilgili olmadığını düşünen mahalle sakini katılımcılar (2 katılımcı) da vardır.

Birlikte yaşama süresinin uzaması farklı yaşama, davranma biçimleri olan göçmenlerin ya asimile olmaları ya da artık ülkelerine dönmeleri gerektiği yönündeki düşünceleri geliştirmektedir.

"Bunlar 10 sene sonra kimseyi saymayacaklar. Şimdiden baskı altındalar yeni geldik gibisinden. Türkiye'nin başına İsrail gibi sorun olacaklar. Bunlar alışmak istemiyor. Biz bunların geleneklerine uyalım demiyorlar" (62 yaşında, 42 yıldır aynı mahallede yaşıyor).

Geç saatlere kadar oturuyor olmaları, yemeklerinde baharat kullanmaları, çöpleri çöp kutusuna atmamaları, apartmanda gürültü yapmaları, belirli saatte uyumamaları gibi nerede ise ailenin tüm günlük pratiklerini eleştirmekte ve hatta kızmaktadırlar. "Madem burada yaşamaya devam edecekler o vakit bizim kurallarımızı öğrensinler ve hatta uygulasinlar" bakış açısının gelişmiş olduğu görülmektedir.

"Çöp atma alışkanlığı yok. Kapının önüne çöp atıyor. Anlatıyorum çöp buraya atılmaz oraya atın. Yok... Çöp ve temizlik yönünden şeyleri yok, bilgileri, dikkatleri yok, yapmıyorlar, uymuyorlar" (62 yaşında, 42 yıldır aynı mahallede yaşıyor).

Hatta bu kızgınlık mahalle düzeyinden siyasi düzeye taşınarak sorunların çözümü için en üst merciiyi işaret etmelerine neden olmaktadır. Bir katılımcı *"valla bizim binadaki Suriyelilerden burama geldi. Cumhurbaşkanıya şikâyet edecem"* demiştir.

Suriyelilerin hep bir arada yaşadıklarını, en ufak bir sorun olması halinde kolayca bir araya gelerek kendilerini tehdit ettiklerini ve nerede ise kendilerinin azınlık durumuna düştüklerini de ifade etmektedirler.

"Sanki onlar ev sahibi, biz göçmen... O durumdayız. Mesela kavga ettiler. Apartman taşlandı. Benim çocukların can güvenliği yok. Ben huzursuzum yani" (50 yaşında, 10 yıldır mahallede yaşıyor).

"Az bir telaş olsa hemen bir sallama bıçak alıyor, çocuklara saldırıyorlar. Sürekli kavga ediyorlar" (44 yaşında, 14 yıldır aynı mahallede yaşıyor).

Yerli Kadın Suriyeli Kadını Nasıl Görüyor?

Suriyeli kadınlar genel olarak Türk kadınlarını çalışkan, yasalardan doğan hakları olduğu için güçlü kadınlar olarak gördüklerini belirtmektedirler. Ancak mahallenin yerli/yerleşik kadınları en çok ve en kolay *"Suriyeli kadına"* kızmaktadır. Mahallede meydana gelen değişim, artan yoksullaşma ve belki çeşitli sosyal yardımlara erişme güçlüklerinin tümünü Suriyelilere yüklemekle ya da en yakınındakini sorumlu tutma davranışını seçmekte gibidirler. Kızgınlığı Suriyeli kadına yönelme, kötü giden şeylerden bir *"günah keçisi bulma"* arayışının en zayıf halkası *"diğer kadın"* olabilmektedir. Suriyeli kadının, kendisine çok baktığı, ailesinin temel gereksinimlerini karşılamak yerine makyaj malzemesi aldığı, çocuklarını çalıştırdığı, çok süslendiği, evini temizlemediği, kocalarını kılıbık hale getirerek tembel olduğu gibi pek çok yargı üretmelerine neden olmaktadır.

"Patates almaya gidecek mesela, süslenip gidiyor" (37 yaş, 30 yıldır mahallede yaşıyor).

"Zaten Türkiye'nin kadınları çok paspal diyorlarmış... Evde çırılçıplaklar diyorlar" (44 yaş, 20 senedir Ankara'da yaşıyor).

"Bizzat alt katımda yaşıyorlar, 4 çocuklular. Ben sobasını kurdum, bacasını kurduk. Ama iki gün sonra gördüm, kadını tanıyamadım. Boyanmış ve süslenmiş, o kadar makyaj ki... Yağlı boya yapmış gibi, ben tanıyamadım. Evi sıcak oldu ya... İnanamadım yani benden ödünç alan, isteyen bu kadın mıydı dedim" (50 yaşında, 30 yıldır Ankara'da yaşıyor).

"Kumadan da korkuyor tabi, ondan kocası evlenmesin diye kendine bakıyorlar" (46 yaşında, 31 yıldır mahallede yaşıyor).

"Bir de çocukları çok kullanıyorlar. Çocukları çöpe, her şeye çalışmaya gönderiyorlar... Kendilerini yıpratmıyorlar" (62 yaşında, 42 yıldır mahallede yaşıyor).

"Kadınlar dini inancına göre evi temizlemeye mecbur değillermiş. Giyim, kuşam, bakım daha önemliymiş kadın için" (33 yaşında, 10 yıldır mahallede yaşıyor).

Birlikte yaşamayı zora sokan ya da toplumsal bütünleşme önünde önemli bir engel/güçlük de Suriyelilerin enformel çalışmalarına ilişkindir. Enformel çalışmaları, vergi ödememeleri, iş yeri açma girişimleri ve tüm bu hususlara ilişkin denetleyici mekanizmaların etkin olmaması da dile getirilmektedir. Katılımcı kadınların hepsi de eşlerin çalıştığı “tek gelirli aile” özelliği göstermektedir. Aynı mahallede yaşadıkları için kendileri de yoksuldurlar. Ailenin erkek üyelerinin iş bulma güçlükleri, düşük ücretli işleri onların hayatını etkilediğinden Suriyelilerin kolayca iş yapıyor olmaları ve bu kapsamda onlara ilişkin uygulamaların olmaması bir miktar “göz yumma”, “Suriyelileri kayırma” olarak görülmekte, devletin çifte standart ürettiği düşünülmektedir.

“Bitleri kanlandı derler eskiden..zabıtaya bile saldırıyorlar. Nerde küçük bir yer bulsalar dükkan açıyorlar. Vergi vermiyorlar. Nerde bulsalar açıyorlar, ama benim çocuklarım açamıyorlar. Bizimkiler oraya açmaz mesela. Ama onlar açıyor... İş de yapıyor” (53 yaşında, 12 yıldır mahallede yaşıyor).

Ne Yapmak Lazım?

“Keşke hiç ülkeye dağıtmasalardı da sınır bölgelerine koysalardı. Mahallede yaşanacak hal kalmadı. Huzur kalmadı. Toplamak lazım, belli bölgeye koymak lazım” (53 yaşında, 12 yıldır mahallede yaşıyor).

“İş yeri sahibi olma konusunda kurallar Türkler için neyse, onlara da öyle olmalı” (37 yaşında, 30 yıldır Ankara’da yaşıyor).

“Kendi ticaretlerini değil bizimkilerin ticaretini desteklemeliler. İşyeri açmasınlar, bizim işyerlerinden alsınlar” (50 yaşında, 10 yıldır mahallede yaşıyor).

“Kendi vatandaşına git çalış diyorsan Suriyelilere de git çalış diyeceksin. Eşitlik olsun. Bizden vergi alıyorsa ondan da alsın... Eşitlik olsun” (37 yaşında, 30 yıldır Ankara’da yaşıyor).

Genel Değerlendirme: Odak Grup Toplantılarının Sonuçları Neler Söylüyor?

Evrensel mülteci profili incelendiğinde, mültecilerin ağırlıklı olarak farklı dil, kültür ve yaşam tarzına sahip oldukları, sosyo-ekonomik düzeylerinin düşük olduğu, sığınma talebinde bulunan nüfus içerisinde kadın ve çocuk oranının yüksek olduğu ve eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Türkiye’de geçici sığınma altındaki Suriyelilerin profili incelendiğinde de Suriyelilerin evrensel mülteci profili ile benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir (Tunç, 2015, s. 38).

Benzer bulgunun Ankara için de geçerli olduğu, ailelerin kalabalık ve eğitim düzeyinin düşük olduğu, erkek çocuk emeğinin kullanıldığı, kız çocuklarının eğitime erişimlerinin birden çok nedenle ilişkili olarak düşük olduğu, erkeklerin enformel sektörde düşük ücret-uzun çalışma saatleri ile çalıştığı, kadınların iş piyasasına katılımlarının tıpkı erkekler gibi enformel, ancak çok düşük olduğu görülmektedir. Diğer bir gözlem, mekansal olarak bir arada/yakın yaşamakta

olduklarıdır. Yerli olmayan işgücünün sosyal sermayeleri, aile üyeleri, yakın arkadaşları, dini ve etnik birlikler aracılığı ile oluşmaktadır. Güvene dayalı sosyal sermaye etnik grubun yakın ilişki ağı geliştirmesini sağlamakta, aynı zamanda da etnik grubun içe kapanmasına neden olmaktadır (Sanders, 2002, s. 283). Bir yandan kiralının ucuz olması, diğer yandan bir arada yaşamının ürettiği destek mekanizmaları böylesi bir kümelenmeye yol açmakta ancak diğer yandan da grup dışı toplumsal yaşama ilişkin bütünleşme şansını azaltmaktadır.

Başarılı Bir Uygulama Olarak “Sağlık Aracılığı”

Sağlık Aracılığı sisteminin başarılı bir sitem olduğu, göçmen kadınlar için sadece gelir sağlayıcı bir etkinlikten çok öte etkiler üretmiş olduğu görülmüştür. Öncelikle kendi etnik grupları için etkili çalışmalar yapmakta oldukları, diğer kadınların yaşamlarına dokundukları ve onlar için rol model oldukları görülmüştür. Çünkü diğer kadınlardan gelen önemli sorulardan birisi “bu işten ne kadar para kazanıyorsun, ben de yapabilir miyim?” sorularıdır. Sağlık aracısı kadınların çalışmaları ile etnik grup kadınlarının sağlık hizmetlerine olan talepleri, merkezleri kullanma sıklıkları ve farklı hizmetlere ilişkin soruları artmıştır. Sağlık aracısı kadınların kendilerini değiştirmiş, dönüştürmüş, yapabilirliklerine ilişkin inançlarını ve geleceğe yönelik projeksiyonlarını değiştirmiştir. Kamusal alan kullanımları gibi diğer kurum ve kadınlarla karşılaşmaları da artmıştır. Aile içindeki cinsiyetçi rol paylaşımını sorgulayan ve daha eşitlikçi yaşam talep eden kadınlar haline gelmişlerdir, kendi ifadeleri ile “özgürleşmişlerdir”. Ancak yapılan işin sürekliliği ve bir miktar tanınırlığının sağlanması, bir tür meslekleşme talebi yakın gelecekteki çalışmalar için dikkate alınması gereken boyutlar olarak kayıt edilmiştir.

Genç Kızlar

Genç kızların çok özel bir grup olarak görülmeleri ve eğitime erişimin önündeki engellerin kaldırılması çok ivedi gözükmektedir. UNICEF verilerine göre Türkiye’deki Suriyeli çocukların %73’ü okula gidememektedir. Kamplarda çocukların tamamı okula gidebiliyorken, şehir merkezlerinde yaşayanların sadece %10’u bu imkana sahiptir (Karaca ve Dinçer, 2013, s. 36). Kamp içinde durum nispeten iyi olsa da genelde okullaşma % 15-20 gibi bir düzeyde kalmıştır (Erdoğan, 2014, s. 13).

Eğitim şansı olmayan ya da çeşitli bürokratik, ekonomik güçlükler nedeni ile eğitim sisteminin dışında kalan genç kızların yaşamları daralmakta, ev içi alanda kalmaları ve davranış ve hareketlilikleri üzerindeki kontrollerin artmakta olduğu görülmüştür. Eğitim sistemi içinde kalan genç kızların geleceğe ilişkin hayalleri olduğu ancak eğitim sisteminin dışında kalan genç kızlar için evlenmek dışında seçeneklerinin olmadığı görülmelidir. Ailenin erkek çocuk ve üyelerinin uzun çalışma saatleri nedeni ile evde olmamaları, annelerin kızları daha fazla kontrol etmelerine neden olmakta ve başka seçeneklerinin olmaması evliliği tek seçenek haline getirmektedir. Genç kızların seçeneklerinin arttırılmamasının, cinsiyetçi ve geleneksel rollerin yeniden (çocuk yaşta evlilik, ev ve çocuk sorumluluğu, ideal çocuk sayısının yüksek olması gibi) üretilmesine

neden olacağını görmek ve buna ilişkin çalışma yapmak gerekmektedir. Aileler, özellikle anneler kaybetmiş oldukları hayatın değil, burada-şimdi kurulması gereken hayatın derindedir. Ancak genç kızlar, kaybettikleri hayat ve kaybettiklerini düşündükleri gelecekleri ile yaşamaya çalışmaktadırlar. Hayal kırıklıkları büyük, yeni düşleri ise azdır. Eğitime tutunmak dışında bir yol yoktur. Bu nedenle alternatif yollar üretilmesi, yeniden düş kurmalarının sağlanması çok önemli görülmelidir. Geçici sığınma altında olanların büyük çoğunluğu çocuk ve gençlerden oluşmaktadır, %55'i 18 yaş altındadır ve doğurganlık hızı yüksektir. Bu oranlar okul çağında olan çocuklar için zorunlu temel eğitim gereksiniminin çok ivedi olduğunu göstermekte, okul eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalmış olan geçlerin ise mesleki eğitimlerini önemli bir konu haline getirmektedir. Benzer şekilde üniversite eğitimini yarıda bırakmak zorunda olanlar için de denklikler ve belgelendirme sistemleri için çalışmaların gerekli olduğu görülmektedir.

Genç Erkekler ve Çocuk Emeği

Geçici koruma altında yaşayan sığınmacılara yönelik yapılan pek çok çalışma çocuk işçiliğinin hızla artmakta olduğunu göstermektedir. Çocuk ve gençlerin oranının yüksekliği dikkate alındığında çocuk emeğinin kullanımının artıyor olması çok önemli bir konudur ve Türkiye bu konuya ilişkin kaydettiği önemli kazanımları kaybetme riski ile karşı karşıyadır. Geçici koruma altındaki sığınmacıların çok az bir bölümü kamplarda yaşamaktadır ve çok büyük bir bölümü tüm ülkeye yayılmış durumdadır (%85 gibi bir oran kamp dışında yaşamaktadır). Bu durum gruba özel hizmet geliştirmeyi zora sokmakta ve aynı zamanda tüm ülke için bir güvenlik riski oluşmasına neden olmaktadır. Kampların dışındaki Suriyeliler, Türkiye'nin 72 farklı ilinde kendi olanakları ile geçici işlerde çalışarak, sokaklarda dilenerek ya da sosyal yardım alarak yaşam mücadelesi vermektedir (Kamp, 2014).

Ankara'da yapılan görüşmeler de erkek çocuk emeğinin ailenin geçim stratejilerinin önemli bir parçası olduğunu göstermektedir. Kadınların çalışma hayatına katılımları yoktur. Aile büyüklükleri, eğitimleri ve ev ve çocuk bakımı birlikte düşünüldüğünde böyle bir ihtimalin de çok düşük olduğu görülmektedir. Suriyeli sığınmacılar içinde kadınların iş gücüne katılma oranı (% 2) oldukça düşüktür. Bu durum Suriyeli sığınmacıların yaklaşık %49'unu oluşturan kadınların kültürel nedenlerden dolayı zaten işgücüne katılmadığını veya kendilerine uygun iş alanı bulamadıklarını göstermektedir (Sönmez ve Mete, 2015). Bu nedenle çocuk ve genç erkeklerin ağır ve uzun saatler çalışmasını engelleyebilmek ya da çocuk emeğini dert edinmek için nedenlerin iyi anlaşılması ve müdahalelerinin nereye nasıl yapılacağını iyi anlaşılması gerekli olacaktır.

Yoksulların Rekabeti

Suriyelilerin gündelik yaşam deneyimlerinde karşılaştıkları neredeyse en önemli sorun "konut hakkına" ilişkindir. Genel olarak Suriyelilerin yoğun yaşadıkları yerlerde "göçmen ekonomisinin" oluşmuş olduğu ve bunun en gözlenebilir olduğu alanın ev kiralari olduğu görülmektedir. Bir

yandan kiralar yüksektir, diğer yandan evden çıkarılmaları kolaydır. Düzenli-düzensiz göçmen ve haklar konusunda, en az konuşulan konulardan birinin konut hakkı olduğu görülmektedir. Bu konuda çalışma yapmak ve belki bazı düzenleyici mekanizmaların geliştirilebilmesi için savunuculuk yapmak önemli olacaktır. Böylesi çalışmalar olmadığında emlak piyasasının eşitsiz ilişkileri içinde birevden diğerine sürüklenmek, yüksek kira ödemek zorunda kalmak, hem yerleşik ilişkilerin geliştirilmesi önünde engel yaratmakta, hem de bazı ev sahiplerinin göçmenlerden haksız kazanç elde etmesine yol açmaktadır. Bu, Suriyelilerin yaşamakta oldukları mahalle ve semtlerde kiraların yükselmesine neden olarak o mahallede yaşayan yerli-yoksul kiracıların da zor durumda kalmasına neden olmakta ve Suriyelilere yönelik kızgınlığın ve suçlamaların artmasına yol açmaktadır. Her türlü sosyal ve ekonomik korumadan yoksun şekilde çalışmakta olan Suriyelilerin varlığı, toplumun bazı kesimleri tarafından şehirlerdeki yüksek kiraların, yüksek işsizlik oranlarının ve suç oranlarında artışın sebebi olarak görülebilmektedir.

Özensiz Sosyal Yardım

Yerli mahallelilerin en rahatsız oldukları konunun başında "Suriyelilere yapılan yardım" konusu gelmektedir. Türkiye'de sosyal yardımların şartlı yapılıyor olmasına karşın, Suriyelilerin statü üzerinden yardım almaları, aslında "ihtiyacı olmayan Suriyeliye yardım yapıldığı" düşüncesini üretmektedir. Bu kanaatin oluşmasının iki kaynağı var gibidir: ilk kaynak, şartlı yoksulun nasıl belirlendiğine ilişkindir. Kendileri de yoksul olmalarına karşın, kendilerine yardım yapılmadığını düşünmelerinin, yardım talep etmeleri halinde bürokratik işlemlere tabi tutulmalarının ve netice itibari ile de yardıma hak kazanamamaları durumunun, yoksulların rekabetine neden olduğunun ve toplamda sosyal bütünleşmeye verdiği zararın düşünülmesi gerekmektedir.

Diğer bir kaynak olarak; Suriyeliler için hazırlanan yardım paketleri içeriğinin etnik grubun gelenek ve alışkanlıkları dikkate alınmadan, kültüre duyarlı olmayan şekilde hazırlanmasıdır. Beslenme alışkanlığında makarna olmayan bir kitleye makarna dağıtmak Suriyelilere ilişkin negatif stigmaların üretilmesine yol açmaktadır. Makarnayı çöpe attıkları, ekmeği sattıkları, müsrif ve şımarık oldukları gibi.

Toplumsal Bütünleşme İçin Neler Yapılabilir?

Erdoğan'a (2014, s. 6) göre;

"Evrensel olarak her geçen gün yaşadıkları ülkede tutunmayı başaran insanlar, özellikle de ülkeleri daha kötü koşullara sahipse, savaş ortamı varsa, geldikleri ülkede kalmayı tercih etmektedirler. Türkiye'de yaşayan Suriyeliler, ülkelerinde barış ve huzur ortamı sağlanırsa geri dönebileceklerini söyleseler de bunun kısa ve orta vadede imkânsızlaştığını da kabul etmektedirler. Yani Türkiye'deki Suriyelilerin çok ciddi bir bölümünün geri dönmeme ve sürekli olarak Türkiye'de yaşamayı tercih etme olasılıkları oldukça yüksektir."

Kilis'te yaşayan Suriyeli sığınmacılar üzerine 2016 yılında yapılan saha araştırması sonuçlarına göre; sığınmacıların %79'u çifte vatandaş olmak istemektedir. Suriye'deki iç savaş biterse %79 sığınmacı geri dönmek istemekte, diğer bir ifade ile %21'lik kısım Türkiye'de kalmak istemektedir. Sığınmacıların yaklaşık %44'ü Türk vatandaşı ile evlenmek istemektedir. Sığınmacıların yaklaşık %57'si eğitimini Kilis'te sürdürmek istemektedir. Çalışan sığınmacıların yaklaşık %68'i devletten yardım almamaktadır. Sığınmacıların %60'ı iyi bir iş bulduğunda Türkiye'ye yerleşmeyi düşünmektedir (Paksoy ve Karadeniz, 2016).

Özellikle kira, emek sömürsü, alışverişte aldatılma, kamu kurumlarından hizmet alamama, güvenlik endişeleri ve kadınlarda yoğunlaşan cinsel istismar vakaları dernek yöneticilerinin beyanlarında rahatsızlık konularından bazılarıdır. Evlenme koşulları, kumalık, çocuk yaşta evlendirmeler, çokeşlilik ve fuhuşla ilgili mevzular söz konusu rahatsızlığın diğer boyutlarını oluşturmaktadır (Kaya, 2015, s. 277).

Öncelikle yapılması gereken ilk ve önemli şey "yoksulların rekabetine yol açan" (sosyal yardım, iş kurma kolaylığı ve denetim, kiraların keyfiliği gibi) hususlarda çalışma yapılmasıdır.

Genç kızların, ama özellikle eğitim sistemine giremeyen/girmeyen kızlar için alternatif olasılıklar üretilmesi ve yerli genç kızlarla paylaşımlarının artırılması için "genç dostu" etkinlikler planlanması gerekmektedir. Gelir getirici etkinlikler şeklinde planlamaların yapılması, genç kızların çok gereksinim duydukları özgürlüğün sağlanması gerekmektedir. Ayrıca epey uzun bir süredir gençliğin tüketimle kurulduğu bir dünyada, Suriyeli genç kızların da tüketim istekleri anlaşılmalıdır. Bu doğrultuda, gelir getirici bazı etkinlikler yoluyla onların istediği en azından küçük tüketimler için (makyaj malzemesi alabilmek, cep telefonu, birkaç yeni kıyafet ve bunları alış-veriş merkezinden almayı isteme, etraf gezileri gibi) kaynak bulmak anlamlı olacaktır. Akranlarının istedikleri şeyleri istiyor ve hayal ediyor olmaları onları "suçlu" hale getirmemeli ve genç kızların yeniden hayal kurmaları sağlanabilmelidir. Diğer gençlerle birlikte olmaları Türkçeyi etkili öğrenmeleri için de faydalı olacaktır.

Yerli halka, özellikle de yerli kadınlara, birlikte yaşama, Suriyelerin nereden, nasıl bir hayattan ve neden geldiklerinin, yaşama tutunma çabalarının daha iyi anlatılması ve onlara yönelik farkındalık eğitimleri yapılması sosyal entegrasyona katkı sağlayacaktır. Bu kapsamda göçmen ve yerli iki kadını bir araya getirecek, her ikisinin de kazançlı çıkacağı eğitimler, kurslar, etkinlikler planlanması gerekmektedir. Yardımların, hizmetlerin ve bazı kursların her iki grup kadını bir araya getirecek şekilde, ama bunun sadece Suriyeli kadın için değil yerli kadın için de anlamlı ve faydalı olacağı şekilde planlanması önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- AFAD Başkanlığı, (2013). Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar, Saha Araştırması Sonuçları. Ankara.
- AFAD Başkanlığı, (2014). Türkiye'deki Suriyeli Kadınlar Raporu. Ankara.
- Akalın, A. (2007). Hired as a Caregiver, Demanded as a Housewife: Becoming a Migrant. *European Journal of Women's Studies*, 14: 209-225.
- Akalın, A. (2010). Yukarıdakiler- Aşağıdakiler': İstanbul'daki Güvenlikli Sitelerde Göçmen Ev Hizmetlisi İstihdamı. *İçinde: Türkiye'ye Uluslararası Göç* (B. Pusch ve T. Wilkoszewski, ed). Kitap Yayınevi, İstanbul, s.111-137.
- Akpınar, T. (2009). Türkiye'ye Yönelik Düzensiz Göçler ve Göçmenlerin İnşaat Sektöründe Enformel İstihdamı. Ankara Üniversitesi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara.
- Ataman, H. (2015). Mülteci mi, Sığınmacı mı, Misafir mi?. *Görüş Dergisi*, 88, İstanbul.
- Atatimur, N. (2008). Reasons and Consequences of International Labor Migration of Women into Turkey: Ankara Case. *Ortadoğu Teknik Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)*.
- Craig, T., Jajua, P. M., & Warfa, N. (2009). Mental health care needs of refugees. *Psychiatry*, 8(9), 351-354. doi:10.1016/j.mpps.2009.06.007
- Centre for Transnational Development and Collaboration (CTDC) (2015), Syrian Refugees in Turkey: Gender Analysis, <http://ctdc.org/analysis.pdf>, 5 Ekim 2017.
- Dinçer, O. B., Federici, V., Ferris, E., Karaca, S., Kirişçi, K. ve Çarmıklı, E.Ö. (2013). Suriyeli Mülteciler Krizi ve Türkiye Sonu Gelmeyen Misafirlik. *Brookings Enstitüsü - Uluslararası Stratejik Araştırma Kurumu (USAK)*, Ankara.
- Dinçer, O. B., Karaca, S. ve Yavuz, H. (2013). Göçün İkinci Yılında Suriyeli Savaş Mağdurlar. *Analist Dergisi*, 25, Ankara.
- Dr. Mehmet Zencir and Dr. Aslı Davas Suriyeli Sığınmacılar ve Sağlık Hizmetleri Raporu [Report on Syrian Refugees and Health Services] (Türk Tabipleri Birliği, Ankara, January 2014), pp. 44-46 and for resentment by locals see p. 71 <http://www.ttb.org.tr/index.php/Haberler/hizmet-4315.html>.
- Erder, S. (2007). 'Yabancılaşmış' Kurgulanan Ülkenin 'Yabancıları'. *İçinde: Türkiye'de Yabancı İşçiler*. (A. Arı der.). *Derin Yayınları*, İstanbul, s.1-83.
- Erdoğan, M.M.,(2014). Türkiye'deki Suriyeliler: Toplumsal Kabul ve Uyum Araştırması. Hacettepe Üniversitesi Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi, Ankara.
- For reports of poor working conditions see also *Yok Sayılanlar; Kamp Dışında Yaşayan Suriye'den Gelen Sığınmacılar* [The Inexistent: Syrian refugees outside camps], Suriye'den İstanbul'a Gelen Sığınmacıları İzleme Platformu, <http://www.multeci.net/images/stories/1/Yok-Sayilanlar-Raporu.pdf>.
- Gülçür, İlkaracan (2002). The 'Natasha' Experience: Migrant Sex Workers from the Former Soviet Union and Eastern Europe in Turkey, *Women's Studies International Forum*, 25:411-421.
- ILO (2013), *Assessment of the Impact of Syrian Refugees in Lebanon and Their Employment Profile*, by Sawsan Masri and Illina Srour, ILO 2013, Geneva.
- ILO and FAFO (2015), *Impact of Syrian Refugees on the Jordanian Labour Market*, by Svein Erik Stave and Solveig Hillesund, by ILO and FAFO, 2015, Geneva.
- İçduygu A. (2004). Türkiye'de Kaçak Göç. İTO Yayınları, İstanbul.
- İçduygu, A. (2006). The Labour Dimension of Irregular Migration in Turkey. (Research Report), European University Institute CARIM-RR, Badia Fiesolana.
- İçduygu, A. (2007). EU-ization matters: Changes in Immigration and Asylum Practices in Turkey. *İçinde: Europeanization of National Policies and Politics of Immigration*. (T. Faistand ve A. Ette, der.) Palgrave Macmillan, The New York.
- Kalfa, A. (2008). Eski Doğu Bloku Ülkeleri Kaynaklı İnsan Ticareti ve Fuhuş Sektöründe Çalışan Kadınlar, Ankara: Ankara Üniversitesi (yayınlanmamış yüksek lisans tezi).

-
- Kap, D. (2014). Suriyeli Mülteciler: Türkiye'nin Müstakbel Vatandaşları. *Akademik Perspektif*, 30-35.
- Karataş, M. (2015) Türk Yazılı Basınında Suriyeli Sığınmacılar İle Halk Arasındaki İlişkinin İncelenmesi.
- Kaşka, Erder (2003). Irregular Migration and Trafficking in Women: the Case of Turkey. International Organization for Migration, Cenevre.
- Kaşka, S. (2009). The New International Migration and Migrant Women in Turkey: The Case of Moldovan Domestic Workers. İçinde: Land of Diverse Migrations: Challenges of Emigration and Immigration in Turkey. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul. s. 725-804.
- Kılıç, M., Arslanyılmaz, M. ve Özvarış, Ş.B. (2015). Savaş ve Çatışma Ortamında Kadın Sağlığı, Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi (STED), 24 (6): 237-244
- Kümbetoğlu, B. (2005). Enformelleşme Süreçlerinde Genç Göçmen Kadınlar ve Dayanışma Ağları, Folklor/ Edebiyat, 41:7-25.
- LCPS (The Lebanese Center for Policy Studies) (2016), *The repercussions of the Syrian refugee crisis on Lebanon: The challenges of providing services and creating jobs*, roundtable report series, Beirut: January 2016.
- Lordoglu, K. (2015). Türkiye'ye Yönelen Düzensiz Göç ve İşgücü Piyasalarına Bazı Yansımalar. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, 1(S 44), 29-44.
- Mahmut, K. A. Y. A. (2015). Komşuda Misafirlik: Suriyeli Sığınmacılarca Kurulmuş Mülteci Derneklerinin Perspektifinden Türkiye'de Yaşamak.
- Memiş, H. (2015). İç Savaş Nedeniyle Kilis'te Yaşayan Suriyelilerin Oluşturduğu Sosyo-Ekonomik Algılar Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(52).
- OECD (2016), *Making Integration Work: Refugees and Others in Need of Protection*, OECD Paris.
- Oytun, O. ve Gündoğar, S. S. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri Raporu.
- Özkarlı, F. (2015). Mardin'de Enformel İstihdamda Çalışan Suriyeli Göçmenler. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 175-192.
- Paksoy, S., & Karadeniz, M. (2016). Kilis'te Çalışan Suriyeli Sığınmacıların Sosyoekonomik Yapısı Üzerine Bir Araştırma. *Electronic Journal of Social Sciences*, 15(58).
- Sanders, J. M. ve Nee, V. ve Sernau, S. (2002) "Asian Immigrants' Reliance on Social Ties in the Multiethnic Labor Market", *Social Forces*, 81(1): 281-314.
- Sen K, Al-Faisal W, AlSaleh Y. (2013). Syria: Effects of conflictandsanctions on publichealth. *J PublicHealth (Oxf)*,35(2):195-9.
- Seydi, A. R. (2014). Türkiye'nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2014(31).
- Simurg, (2007). Göç, Kadın ve Bedeni. *Psikiyatri- Psikoterapi*, Erişim tarihi. Mayıs 2015 http://www.psikiyatripsikoterapi.com/travma_8.asp.
- Sirkeci, İ., & Yüceşahin, M. M. (2014). Editörden: Türkiye'de göç çalışmaları. *Göç Dergisi*, 1(1), 1-10.
- Sönmez, M. E., & Mete, M. (2015). Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Profili İle İnsan Kaynağının Belirlenmesi Ve Türkiye Ekonomisine Olası Etkileri.
- Syrian Refugees in Turkey, 2013 Field Survey Results, p. 23, file:///C:/Users/admin1903/Downloads/TCM-Protection-Syria.pdf.
- UN. 2007. Gender, Remittances and Development. Feminization of Migration. Working paper 1, United Nations Instraw, p.2.
- UN. 2017. The International Migration Report (Highlights). <https://www.un.org/development/desa/publications/international-migration-report-2017.html> (Erişim tarihi: 08.02.2017)